

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

**ΠΜΣ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ, ΔΙΚΑΙΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ & ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΕΣ
ΝΟΜΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ & ΔΙΚΑΙΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΕΤΟΣ: 2022-2023

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της Αλεξάνδρας Θελούρα

(ΑΜ: 7340182201006)

με θέμα:

**«Η ποινικοποίηση της παράνομης μετανάστευσης- Η ελληνική και ευρωπαϊκή
διάσταση του προβλήματος» -**

**«The criminalization of irregular migration-Insights into the Greek and
European Law»**

Επιβλέπουσα: Αν. Καθ. Χρυσafώ Τσούκα

Τριμελής Επιτροπή: Καθ. Ελένη Μουσταΐρα

Καθ. Χαράλαμπος Παμπούκης

Αν. Καθ. Χρυσafώ Τσούκα

Αθήνα, Οκτώβριος 2023

Copyright © [Αλεξάνδρα Θελούρα, Οκτώβριος 2023]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών «Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο, Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών και Συγκριτικές Νομικές Σπουδές» με Ειδίκευση «Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο και Δίκαιο Διεθνών Συναλλαγών» της Νομικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κατά το ακαδημαϊκό έτος 2022-2023.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερος την Αν. Καθηγήτρια Τσούκα Χρυσαφώ για την πολύτιμη επιστημονική και συμβουλευτική υποστήριξή της κατά τη διάρκεια εκπόνηση της παρούσας εργασίας αλλά και για τον τρόπο διδασκαλίας της κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους. Η μεταδοτικότητά της ενέπνευσε το σύνολο των φοιτητών του μεταπτυχιακού προγράμματος για τη βαθύτερη μελέτη του δικαϊκού αυτού κλάδου.

Επίσης, θα ήθελα να τονίσω πως η σε βάθος γνώση της στο πεδίο του δικαίου ιθαγενείας, καταστάσεως αλλοδαπών και του μεταναστευτικού δικαίου καθώς και η διεξοδική ανάλυση, από μεριάς της, των ζητημάτων που προκύπτουν από την παράνομη μετανάστευση, συνέβαλαν καθοριστικά στην επιλογή του συγκεκριμένου θέματος για τη διπλωματική μου εργασία.

Θα ήθελα επιπλέον να ευχαριστήσω τους συμφοιτητές, συνεργάτες και συναδέλφους μου για την υποστήριξή τους κατά τη διάρκεια των σπουδών μου.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους γονείς και τα αδέρφια μου για την υποστήριξη, την πίστη και εμπιστοσύνη τους, καθώς χωρίς τη στήριξη αυτών των προσώπων δεν θα ήταν εφικτή η ολοκλήρωση του μεταπτυχιακού προγράμματος.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η εξέταση της ποινικοποίησης της παράνομης μετανάστευσης υπό το πρίσμα του ελληνικού και ευρωπαϊκού δικαίου. Στο πλαίσιο αυτό, αρχικά περιγράφεται σε γενικές γραμμές το μεταναστευτικό φαινόμενο, ο βαθμός επιρροής του στις πολιτικές των σύγχρονων κοινωνιών της ΕΕ ενώ, στη συνέχεια, επιχειρείται η ανάλυση των δύο θεωριών για την ποινικοποίηση, της θεωρίας, δηλαδή, που είναι υπέρ και της θεωρίας που είναι κατά ενός τέτοιου μέτρου τονίζοντας παράλληλα τη σπουδαιότητα του ποινικού δικαίου (ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α). Ακόμα, προκειμένου να γίνει αντιληπτή η διάσταση του προβλήματος τόσο από ελληνικής όσο και από ευρωπαϊκής σκοπιάς, παρουσιάζονται τα μέτρα και οι νομοθετικές επιλογές των διάφορων κρατών πάνω στο ζήτημα αυτό αλλά και των ευρωπαϊκών θεσμών, αναλύονται τα θετικά και αρνητικά μιας τέτοιας νομοθετικής επιλογής καθώς και οι πρωτοβουλίες και το σκεπτικό του Έλληνα νομοθέτη για την ποινικοποίηση αυτού του φαινομένου (ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β). Τέλος, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της μελέτης καθώς και οι προβλέψεις για την ανάγκη αναθεώρησης του καθεστώτος της παράνομης μετανάστευσης στο μέλλον (ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ).

ABSTRACT

The aim of this paper is to examine the criminalization of irregular migration into the Greek and European law. In this context, is first being described the phenomenon of irregular migration, its influence in the policies of modern EU societies and, therefore, the analysis of the two theories on the issue of criminalization- the theory that is for and the other that is against of this measure emphasizing on the importance of criminal law (CHAPTER A). Furthermore, to understand better the dimension of the problem from both Greek and European point of view, are being presented the measures and legislative options of various states and European institutions and the positive and negative effects of such a legislative option, as well as the initiatives and rationale of the Greek legislator for the criminalization of this phenomenon (CHAPTER B). In conclusion, the results of the paper analysis are being demonstrated and, also, predictions for a change in the future are made on the issue (CHAPTER C).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α: Η ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ	10
A1. Η μετανάστευση γενικά	10
1.1. Ως έννοια.....	10
1.2. Παράγοντες.....	10
1.3. Είδη μετανάστευσης.....	11
1.4. Η παράνομη μετανάστευση.....	11
A2. Η παράνομη μετανάστευση στην ΕΕ	11
2.1. Η ύπαρξη του φαινομένου εντός του ευρωπαϊκού χώρου και ο ρόλος της Frontex.....	11
2.2. Το μέγεθος του προβλήματος εντός της Ένωσης.....	12
2.3. Η Ελλάδα ως πύλη εισόδου.....	13
A3. Οι απόψεις περί ποινικοποίησης του φαινομένου	13
3.1. Γενικά.....	13
3.2. Πεδία ενδιαφέροντος.....	14
3.3. Οι υποστηρικτές της ποινικοποίησης.....	14
3.4. Οι απαραίτητες εγγυήσεις.....	15
3.5. Οι προβληματισμοί.....	15
3.6. Τα κριτήρια δράσης.....	15
3.7. Ο ρόλος του ποινικού δικαίου.....	16
3.8. Οι αρνητικές συνέπειες.....	16
3.9. Οι πολέμοι της ποινικοποίησης.....	17

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: ΤΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΑΡΑΝΟΜΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ
ΣΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΟ.....18**

B1. Η ποινικοποίηση της παράνομης μετανάστευσης εντός της ΕΕ.....18

1.1. Οι διατυπωθείσες απόψεις εντός της Ένωσης.....	18
1.2. Το ισχύον πλαίσιο γενικά σε άλλα κράτη.....	18
1.3. Η αξία της αρχής της αναλογικότητας.....	19
1.4. Η σπουδαιότητα της ΕΣΔΑ και του Χάρτη.....	19
1.5. Τα όρια της ευρωπαϊκής και εθνικής νομοθεσίας.....	21
1.6. Το στοιχείο της ποινικοποίησης εντός της Ένωσης.....	23
i. Σένγκεν.....	23
ii. Αιτούντες άσυλο.....	23
iii. Η ορολογία.....	24
1.7. Οδηγίες και Κανονισμοί εντός της ΕΕ- Άμεσα μέτρα.....	24
1.8. Έμμεσα μέτρα ελέγχου της παράνομης μετανάστευσης.....	26
1.9. Οι απαραίτητες εγγυήσεις.....	27
1.10. Ο ρόλος του ΔΕΕ.....	27
1.11. Παρατηρήσεις σχετικά με την αυστηρότητα.....	28
1.12. Η ποινικοποίηση στα κράτη μέλη και στην Αγγλία: περιπτώσιολογία.....	28
i. Παράνομη είσοδος.....	28
ii. Παράνομη διαμονή.....	29
iii. Παροχή βοήθειας.....	29
iv. Άλλες περιπτώσεις.....	31

**B2. Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του μέτρου της
ποινικοποίησης.....31**

2.1. Τα πλεονεκτήματα.....	31
2.2. Ο αντίλογος: τα μειονεκτήματα.....	32
2.3. Η αναγκαιότητα της ποινικοποίησης και οι συνέπειες της.....	32

2.4. Ο κίνδυνος για τα θεμελιώδη δικαιώματα.....	33
2.5. Η διάκριση των εννοιών της λαθρεμπορίας και της εμπορίας ανθρώπων.....	34
2.6. Η στάση των πολιτικών.....	35
2.7. Παραδείγματα καταπάτησης δικαιωμάτων.....	35
2.8. Ο ρόλος του ΟΗΕ και η πρακτική της ΕΕ.....	36
B3. Το νομικό πλαίσιο στην Ελλάδα.....	38
3.1. Το προϊσχύσαν καθεστώς και ο νέος Κώδικας Μετανάστευσης.....	38
3.2. Το ισχύον νομικό καθεστώς	40
i. Η διακίνηση μεταναστών	40
ii. Η παράνομη είσοδος και έξοδος	42
iii. Άλλες περιπτώσεις τιμώρησης κατά το ελληνικό δίκαιο.....	42
3.3. Η υιοθέτηση της ίδιας νοοτροπίας μεταξύ Ελλάδας και ΕΕ.....	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ: ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ.....	46
Γ1. Η ανάγκη αναθεώρησης.....	46
1.1. Το πρόβλημα.....	46
1.2. Η λύση.....	46
1.3. Τα κρίσιμα στοιχεία της κύρωσης.....	47
1.4. Ο ρόλος της αρχής της αναλογίας.....	47
1.5. Η πραγματικότητα.....	47
1.6. Η διαφορετική προσέγγιση.....	48
1.7. Ο δικαιολογητικός λόγος.....	48
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	50
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	52

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι πολιτικές και οικονομικές αλλαγές που έλαβαν χώρα τις τελευταίες δεκαετίες επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό τη σύγχρονη κοινωνία και έφεραν στο προσκήνιο πολύ σημαντικά θέματα κοινωνικής πολιτικής όπως είναι το φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης. Το ζήτημα αυτό έχει ως απόρροια την εμφάνιση μείζονων προβλημάτων κοινωνικής, πολιτικής, οικονομικής και δικαιοϋκής φύσης.

Στην εποχή μας, δεδομένου ότι παρατηρήθηκε μαζικώς το φαινόμενο της παράνομης εισόδου και διαμονής εκατομμύρια οικονομικών μεταναστών και πολιτικών προσφύγων, ετέθη στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος η τηρηθείσα στάση από μεριάς την πολιτείας. Γι' αυτό το λόγο, ιδιαίτερα κρίσιμη θεωρήθηκε η ισορροπία που θα πρέπει να υιοθετηθεί από ένα σύγχρονο κράτος δικαίου στο ζήτημα αυτό και μάλιστα με βασικό ερώτημα τη σπουδαιότητα του εννόμου αγαθού που θα επιχειρηθεί να προστατευθεί. Εάν, δηλαδή, το κάθε κράτος θα προτάξει το έννομο αγαθό της δημόσιας ασφάλειας ή το αγαθό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας που πηγάζει από το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Συνεπώς, λαμβάνοντας υπόψη και το μέγεθος του προβλήματος, ιδιαίτερος τα τελευταία χρόνια, η συζήτηση στρέφεται γύρω από τον ρόλο του ποινικού δικαίου στην αντιμετώπιση της αθρόας αυτής έλευσης παράτυπων μεταναστών. Ο Έλληνας νομοθέτης επηρεαζόμενος από τις εξελίξεις σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, οδηγήθηκε σε αλληπάλληλες νομοθετικές αλλαγές στις ποινικές διατάξεις δείχνοντας με ξεκάθαρο τρόπο τον προσανατολισμό του στην υιοθέτηση μιας πιο σκληρής και συντηρητικής στάσης στο φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης. Αυτό χαρακτηριστικά διαφαίνεται και από την ψήφιση του Κώδικα Μετανάστευσης το 2014, ο οποίος ακολουθεί την τάση που έχει επικρατήσει διεθνώς και, ιδίως, εντός του ευρωπαϊκού χώρου, όπως θα παρατηρήσουμε κατά τη μελέτη της παρούσας εργασίας, δεδομένο το οποίο επιβεβαιώνεται και στο νέο νόμο που θα ισχύσει από την 1^η Ιανουαρίου του 2024 και αποδεικνύει περίτρανα την εμμονή του Έλληνα νομοθέτη στις ισχύουσες διατάξεις.

Διεξοδικότερα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα ζητήματα της παράνομης εισόδου και εξόδου από μια χώρα αλλά και βαρύτερα αδικήματα, όπως το έγκλημα της διακίνησης μεταναστών, τα οποία εξ αυτού του λόγου θα εξεταστούν αναλυτικά τόσο από το πρίσμα του ελληνικού όσο και του ευρωπαϊκού δικαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α: Η ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

A1. Η μετανάστευση γενικά

1.1. Ως έννοια

Αρχίζοντας τη μελέτη του θέματος που θα μας απασχολήσει στην παρούσα εργασία, ιδιαίτερα χρήσιμη είναι η οριοθέτηση της έννοιας της μετανάστευσης. Η μετανάστευση, λοιπόν, ως έννοια είναι η μετακίνηση σε ένα κράτος ανθρώπων, οι οποίοι δεν διαθέτουν την ιθαγένεια αυτού του κράτους αλλά είναι υπήκοοι άλλου κράτους, με απώτερο σκοπό την πρόσκαιρη έστω εγκατάσταση σε αυτό ¹. Με τον όρο μετανάστευση στην ΕΕ εννοούμε την μετακίνηση ατόμων εντός των χωρών της Ένωσης από τρίτα κράτη εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αντίστοιχα, λοιπόν, η λέξη μετανάστης, η οποία προέρχεται από το ρήμα «μεταναστεύω», αναλύεται σε δύο συνθετικά, στη λέξη «μετά» και στη λέξη «νάστης», που σημαίνει, δηλαδή, ο οικιστής. Άρα, μεταναστεύω σημαίνει αποδημώ σε άλλο τόπο ². Από αυτό προκύπτει πως για τη στοιχειοθέτηση της παραπάνω έννοιας απαιτείται η ύπαρξη δύο στοιχείων:

- ενός πραγματικού, της μετακίνησης σε άλλο τόπο και
- ενός ψυχικού, της πρόθεσης προσωρινής ή μόνιμης εγκατάστασης σε αυτό τον τόπο.

1.2. Παράγοντες

Το μεταναστευτικό φαινόμενο συνδέεται με διάφορους τομείς της κοινωνίας, της οικονομίας, της πολιτικής και του πολιτισμού. Έχει, δηλαδή, έναν πολυδιάστατο χαρακτήρα. Έχει, ακόμα, ως χαρακτηριστικό της στοιχείο τη δυναμικότητα, καθώς εξαρτάται πάντα από μεταβολές οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές και εξελίσσεται αναλόγως.

Οι αιτίες που οδηγούν ένα άτομο στη μετανάστευση είναι ποικίλες και έχουν σχέση κυρίως με την κατάσταση της οικονομίας μιας χώρας, με την πολιτική της οργάνωση, με την ύπαρξη πολεμικών συρράξεων, με τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και «τα πιστεύω» ενός ατόμου, με τα ήθη και έθιμα ενός τόπου ή, ακόμα γενικότερα, με το αίσθημα της καταπίεσης της προσωπικότητας που βιώνει ένας άνθρωπος. Πιο συγκεκριμένα, οι εξελίξεις που παρατηρήθηκαν σε διεθνές επίπεδο με την οικονομική κρίση σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων, η πτώση και αντίστοιχα η άνοδος σε άλλες χώρες απολυταρχικών καθεστώτων και οι συνεπαγόμενες διώξεις αντιφρονούντων, η οικονομική αδυναμία χωρών του τρίτου κόσμου αλλά και οι περιβαλλοντολογικές αλλαγές σε διάφορα μέρη του πλανήτη μας, συνέβαλαν καθοριστικά στη διόγκωση του ήδη υπάρχοντος από το παρελθόν μεταναστευτικού ρεύματος.

---

¹ Βλ. Ζ. Παπασιώπη -Πασιά, Δίκαιο Αλλοδαπών, Εκδ. Σάκκουλα, 2015, σελ. 8-9

² Βλ. Γ. Μπαμπινιώτη, Λεξικό της Ελληνικής Γλώσσας, 1998, σ. 1090

1.3. Είδη μετανάστευσης

Από τα παραπάνω συνάγεται πως η μετανάστευση μπορεί να είναι τόσο εκούσια όσο και αναγκαστική. Αναγκαστική έχουμε στην περίπτωση, δηλαδή, εκείνη που το άτομο απομακρύνεται από την πατρίδα του επειδή οι συνθήκες που επικρατούν εκεί τη δεδομένη χρονική στιγμή δεν ευνοούν την παραμονή του. Από την άλλη, η εκούσια περιλαμβάνει εκείνες τις περιπτώσεις όπου το άτομο οικεία βουλήσει και χωρίς να εξωθείται από άλλους εξωγενείς παράγοντες, όπως η ύπαρξη πολέμου, αποφασίζει να εγκαταλείψει τον τόπο του και να εγκατασταθεί αλλού.

1.4. Η παράνομη μετανάστευση

Όταν λοιπόν αυτή η μετακίνηση πραγματοποιείται χωρίς να είναι νόμιμη, χωρίς, δηλαδή, να υφίστανται τα απαραίτητα χαρτιά, δίχως να υπάρχουν οι ζητούμενες νομικές προϋποθέσεις προκειμένου να επιτραπεί σε ένα πρόσωπο η είσοδος, η διαμονή και η κατοικία στην επικράτεια ενός κράτους, παραβιάζοντας με αυτό τον τρόπο την μεταναστευτική νομοθεσία της εκάστοτε χώρας, τότε ομιλούμε για παράνομη ή, άλλως, παράτυπη μετανάστευση^{3 4}.

Α2. Η παράνομη μετανάστευση στην ΕΕ

2.1. Η ύπαρξη του φαινομένου εντός του ευρωπαϊκού χώρου και ο ρόλος της Frontex⁵

Η ΕΕ είναι ένας γεωγραφικός χώρος πρόσφορος για τη μετακίνηση πληθυσμών λόγω και της στρατηγικής θέσεως της, αποτελώντας ως ήπειρο το συνδεδετικό εκείνο στοιχείο, το σταυροδρόμι, μεταξύ της Δύσης, της Ανατολής και της Ασίας. Τα τελευταία, μάλιστα, χρόνια ο ευρωπαϊκός χώρος μαστίζεται από το φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης από χώρες κυρίως της Μέσης Ανατολής εξαιτίας των αλληπάλληλων πολεμικών συρράξεων που υφίστανται για δεκαετίες στα εδάφη τους⁶.

Σύμφωνα με έρευνα που διενεργήθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το 2015 ήταν η χρονιά που καταγράφηκε αξιοσημείωτη άνοδος στο ποσοστό των παράνομων διελεύσεων από τα ευρωπαϊκά σύνορα. Τα στοιχεία αυτά τα οποία ανέλαβε να συλλέξει και να παρουσιάσει η

³ Βλ. Ζ. Παπασιώπη -Πασιά, Δίκαιο Αλλοδαπών, Εκδ. Σάκκουλα, 2015, σελ.8-9

⁴ E. Guild (2004), "Who Is An Irregular Migrant?" in B. Bogusz, R. Cholewinski, A. Cygan, and E. Szyszczak (eds), Irregular Migration and Human Rights: Theoretical, European and International Perspectives, Leiden: Martinus Nijhoff, pp. 3-28; pp. 15-16

⁵ Κανονισμός (ΕΚ) 2007/2004 του Συμβουλίου της 26^{ης} Οκτωβρίου 2004 σχετικά με τη σύσταση ευρωπαϊκού οργανισμού για τη διαχείριση της επιχειρησιακής συνεργασίας στα εξωτερικά σύνορα των κρατών μελών της ΕΕ, Ε.Ε. 2004, L 349, σελ. 1 επ.

⁶ Lichter, T. D., et al, "The spatial integration of immigrants in Europe: A cross-national study." Population Research and Policy Review 39.3, 2020, 465-491

Frontex⁷, καταδεικνύουν το μέγεθος του προβλήματος. Γι' αυτό το λόγο, στο σημείο αυτό αξίζει να γίνει ιδιαίτερη μνεία στο όργανο αυτό που ονομάζεται Frontex⁸.

Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής, είναι απαραίτητος για την προστασία των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ και είναι επιφορτισμένος με την καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος. Η ίδια η FRONTEX⁹ είναι μόνιμο σώμα και διαθέτει πάνω από 2.000 συνοριοφύλακες με στόχο στο μέλλον να αυξηθεί αυτός ο αριθμός σε 10.000 άτομα. Αξίζει να επισημάνουμε την παρ. 1 του Προοιμίου της Οδηγίας όπου αναφέρει αυτολεξεί: «*Στόχος της κοινοτικής πολιτικής για τα εξωτερικά σύνορα της Ε.Ε. είναι η ολοκληρωμένη διαχείριση τους, ώστε να εξασφαλίζεται ομοιόμορφος και υψηλός επιπέδου έλεγχος και επιτήρηση, τα οποία αποτελούν αναγκαία συνέπεια της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και θεμελιώδη συστατικά χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης. Για το σκοπό αυτό, προβλέπεται η θέσπιση κοινών κανόνων για τις προδιαγραφές και τις διαδικασίες ελέγχου των εξωτερικών συνόρων*».

2.2. Το μέγεθος του προβλήματος εντός της Ένωσης

Μόνο το 2015 καταγράφηκαν πάνω από 1,8 εκατομμύρια παράνομοι μετανάστες, αριθμός ρεκόρ για τα έως τότε δεδομένα. Το 2015 αλλά και το 2016, σύμφωνα με στοιχεία που έχει στη διάθεση της η ΕΕ, σημειώθηκαν συνολικά πάνω από 2,3 εκατομμύρια διελεύσεις παράνομων μεταναστών. Γι' αυτό το λόγο, οι δύο αυτές χρονιές αποτέλεσαν το ορόσημο για την κορύφωση του φαινομένου που χαρακτηρίστηκε ως «μεταναστευτική κρίση»¹⁰.

Παρά την εξακολούθηση του προβλήματος μέχρι σήμερα, είναι σημαντικό να τονίσουμε πως το ποσοστό εισόδου παράνομων μεταναστών έχει συρρικνωθεί αισθητά τα τελευταία χρόνια. Η πραγματικότητα αυτή είναι αποτέλεσμα τόσο της μείωσης των πολέμων στη Μέση Ανατολή, όσο και της σωστής διαχείρισης και αντιμετώπισης των μεταναστευτικών ροών από την πλευρά της Frontex. Αξίζει να αναφερθεί πως το 2021 καταγράφηκε η παράνομη είσοδος στην ΕΕ μόνο 140.000 περίπου μεταναστών.

Παράγοντες, όπως για παράδειγμα, η συνεργασία των κρατών της ΕΕ, τα αυξημένα μέτρα ελέγχου των συνόρων και η μείωση των ανθρώπων που εγκαταλείπουν τη χώρα τους εξαιτίας της ύπαρξης συγκρούσεων, είναι καθοριστικοί για τη βελτίωση της εικόνας του σύγχρονου αυτού προβλήματος που ταλανίζει τόσο το ελληνικό όσο και το ευρωπαϊκό σύστημα.

Παρ' όλα αυτά, όμως, είναι αναμφίβολα ανησυχητικό το δεδομένο πως το 2022 παρατηρήθηκε μία μικρή άνοδος της εισόδου παράνομων μεταναστών καθώς, σύμφωνα με τα υπό εξέταση δεδομένα, παρατηρήθηκαν 330.000 διελεύσεις μεταναστών, φτάνοντας στο υψηλότερο επίπεδο από τα έτη 2015 και 2016.

⁷ Η Frontex αποτελεί την αρμόδια υπηρεσία για την φύλαξη των συνόρων της ΕΕ.

⁸ Βλ. Ζ. Παπασιώπη -Πασιά, Δίκαιο Αλλοδαπών, Εκδ. Σάκκουλα, 2015, σελ. 86-93

⁹ Cornelisse, G., "Immigration detention and the territoriality of universal rights." The deportation regime: sovereignty, space, and the freedom of movement, 2010, 101-22

¹⁰ Migration and migrant population statistics (Eurostat),

https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics#Migrant_population:_23.7_million_non-EU_citizens_living_in_the_EU_on_1_January_2021

Οφείλουμε μάλιστα να αναφερθούμε και στην ύπαρξη πολλών διόδων εισόδου εντός της ΕΕ και συγκεκριμένα τεσσάρων ¹¹. Ωστόσο, όπως προκύπτει και από τον αριθμό θανάτων ατόμων που προσπαθούν να εισέλθουν παράνομα, η δίοδος της Κεντρικής Μεσογείου αποτελεί με διαφορά την πιο θανατηφόρα. Στην μεταναστευτική αυτή οδό έχουν καταγραφεί οι περισσότεροι νεκροί ή αγνοούμενοι και, ιδίως, το 2022 δηλώθηκαν 1.400 τέτοιες περιπτώσεις.

Στην προσπάθεια μάλιστα αντιμετώπισης του φαινομένου της παράνομης μετανάστευσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση, προς διευκόλυνση των κρατών μελών, διέθεσε σημαντικά κονδύλια για τη καλύτερη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών από τα κράτη και αύξησε τη χρηματοδότηση για την καλύτερη δυνατή οργάνωση του συστήματος παροχής ασύλου.

Πάντως στο σημείο αυτό είναι δέον να επισημανθεί πως η παράνομη μετανάστευση δεν λαμβάνει χώρα μόνο δια θαλάσσης και μόνο από αλλοδαπούς της Μέσης Ανατολής ή της Αφρικής. Πλήθος παράνομων μεταναστών διέρχονται συχνά τα χερσαία σύνορα και, ιδίως, πριν λίγες δεκαετίες στη χώρα μας είχε καταφύγει ένας σημαντικός αριθμός μεταναστών παράτυπων από χώρες των Βαλκανίων και, κυρίως, από την Αλβανία εξαιτίας και της αστάθειας που παρατηρήθηκε τότε στην πολιτική σκηνή της χώρας ¹².

2.3. Η Ελλάδα ως πύλη εισόδου

Όμως, ακόμα και σήμερα, η Ελλάδα αποτελεί χώρα εισόδου για πολλούς μετανάστες λόγω της γεωγραφικής της θέσης και της εύκολης διέλευσης και για άλλες εθνικότητες πέραν των υπηκόων κρατών από τη Μέση Ανατολή, την Ασία και την Αφρική, όπως είναι οι Ρουμάνοι και οι Γεωργιανοί ¹³. Συχνά, μάλιστα, βάσει στατιστικών στοιχείων η παράνομη αυτή είσοδος συνοδεύεται και από τέλεση άλλων αξιόποινων πράξεων από αυτά τα άτομα και, ιδιαίτερα, με τις πράξεις της κλοπής, της ληστείας, της κατοχής και εμπορίας απαγορευμένων ουσιών. Με άλλα λόγια, οφείλουμε να επισημάνουμε πως μέσω μιας παράτυπης εισόδου σεσημασμένα ακόμα άτομα καταφέρνουν με επιτυχία να εισέλθουν ανενόχλητοι εντός του ελληνικού και, συνεπώς, του ευρωπαϊκού χώρου και να επιδοθούν στις παράνομες ενέργειες που εξαρχής επιδιώκουν.

Α3. Οι απόψεις περί ποινικοποίησης του φαινομένου

3.1.Γενικά

Πάντως είναι ιδιαίτερα σημαντικό να ομολογήσουμε πως το φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης αναγνωρίζεται πλέον στη διεθνή κοινότητα ως ένα ζήτημα που απαιτεί προσέγγιση από όλα τα κράτη και όλους τους φορείς προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος ενός συντονισμένου σχεδίου δράσης.

---

¹¹ Βλ. Σιργιώτης Δ., Το νέο γεωπολιτικό παιχνίδι στα Βαλκάνια, Huffingtonpost, 2019,

https://www.huffingtonpost.gr/entry/to-neo-yeopolitiko-paiynidi-stavalkania_gr_5d08a73de4b0886dd15e75e3

¹² Mitsilegas, V. et al “The European Union and internal security: guardian of the people?”. Springer, 2003, 78,79

¹³ Βλ. Καρατουλιώτης Ν., Η γεωπολιτική των Βαλκανίων και συνθήκη των Πρεσπών, Liberal, 2019. <https://www.liberal.gr/apopsi/i-geopolitiki-ton-balkanion-kai-sunthiki-ton-prespon/237966>

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε την προβληματική που έχει αναπτυχθεί γύρω από το ζήτημα της ποινικοποίησης του παραπάνω φαινομένου.

Τα τελευταία χρόνια απασχολεί όλο και περισσότερο η εύρεση αποτελεσματικών τρόπων αντιμετώπισης της μεταναστευτικής κρίσης και επιβολής τυχόν αποτρεπτικών μέτρων για την αποθάρρυνση των επίδοξων μεταναστών που θα επιχειρήσουν και αυτοί, όπως εκατοντάδες χιλιάδες ομοεθνείς τους, να εισέλθουν παρανόμως σε μια ξένη χώρα. Αυτό δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί παρά μόνο με την πρόβλεψη στη νομοθεσία κάθε κράτους μέλους του αδικήματος της παράνομης μετανάστευσης και των διάφορων μορφών της.

Η επιβολή αυστηρών ποινικών κυρώσεων στα άτομα αυτά που εμπλέκονται στο δίκτυο της παράνομης μετανάστευσης είτε πρόκειται για τους θύτες, όπως είναι οι διακινητές, είτε πρόκειται για τα θύματα τέτοιων κυκλωμάτων, δηλαδή, για τους ίδιους τους παράτυπους μετανάστες, έχει απασχολήσει τα τελευταία χρόνια εντόνως την κοινή γνώμη.

3.2. Πεδία ενδιαφέροντος

Γύρω από το θέμα αυτό έχει αναπτυχθεί πλήθος απόψεων τόσο παγκοσμίως όσο και στον ελληνικό και ευρωπαϊκό χώρο. Δεδομένου πως πλέον έχουν γίνει γενναία βήματα καθώς έχει θεσμοθετηθεί ήδη στην ΕΕ το έγκλημα της παράνομης διακίνησης ανθρώπων¹⁴ με αφορμή τα πρόσφατα γεγονότα στη Μεσόγειο με τα εκατοντάδες «κύματα» μεταναστών που κατέκλυζαν τις ιταλικές, ισπανικές και ελληνικές, κυρίως, ακτές και συγκλόνισαν τον κόσμο, το ζήτημα στρέφεται επίσης και στους απελπισμένους αυτούς ανθρώπους που αναγκάζονται με τον έναν ή τον άλλο τρόπο να εγκαταλείψουν τα πάτρια εδάφη και να καταφύγουν στις προηγμένες κοινωνίες του δυτικού κόσμου ως μια τελευταία «σανίδα» σωτηρίας τους με σκοπό την επιδίωξη ενός καλύτερου μέλλοντος τόσο για τους ίδιους όσο και τις οικογένειες τους.

3.3. Οι υποστηρικτές της ποινικοποίησης

Συνεπώς, σύμφωνα με τα λεγόμενα, δεν είναι λίγοι εκείνοι που υποστηρίζουν πλέον ανοικτά την ποινική τιμωρία των ατόμων αυτών με κύρια αιτιολογία το παράνομο χαρακτήρα της πράξης τους. Οι υποστηρικτές, δηλαδή, αυτής της άποψης θεωρούν πως και μόνο το γεγονός ότι τα άτομα αυτά εισέρχονται σε έδαφος ξένης χώρας παράνομα, χωρίς τα απαραίτητα δικαιολογητικά εισόδου, διαπράττουν ποινικό αδίκημα το οποίο θα πρέπει να αναγνωρισθεί και νομοθετικά. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, τα κράτη νομιμοποιούνται προς τούτο καθότι διαθέτουν το κυρίαρχο προνόμιο του καθορισμού των όρων και προϋποθέσεων εισόδου αλλά και παραμονής ξένων πολιτών στη χώρα τους.

---

¹⁴ Unregistered author, 'Europe's Borders: A Single Market in Crime', The Economist, 16 October 1999, <https://www.economist.com/special/1999/10/14/a-single-market-in-crime>

3.4. Οι απαραίτητες εγγυήσεις

Δεν θα πρέπει, ωστόσο, να λησμονούμε πως το αναφαίρετο αυτό δικαίωμα των κρατών είναι απαραίτητο να συμβαδίζει με το σεβασμό απέναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα και, ιδίως, με αυτά που προβλέπονται από την ΕΣΔΑ¹⁵ και θεωρούνται θεμελιώδη, όπως για παράδειγμα το δικαίωμα προστασίας της προσωπικότητας όπως θα εξετάσουμε και παρακάτω.

3.5. Οι προβληματισμοί

Επιπρόσθετα, το μέτρο αυτό της ποινικοποίησης της παράτυπης μετανάστευσης δεν έχει αποδείξει ακόμα σε διεθνή κλίμακα ότι βοηθά πραγματικά στην εξάλειψη του φαινομένου. Δεν προβάλλεται, συνεπώς, ως μια ενδεδειγμένη λύση προκειμένου να πάψουν να εισέρχονται στην επικράτεια του κάθε κράτους αλλοδαποί, αφού το μόνο που θα μπορούσε να προκαλέσει η υιοθέτηση αυτής της γνώμης, θα ήταν να δημιουργήσει ένα πιο σύνθετο πρόβλημα στο οποίο θα πρωτοστατεί η παραβίαση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ακόμα, μια τέτοια ενέργεια θα οδηγούσε επί της ουσίας στην αυθαίρετη διάκριση των ανθρώπων¹⁶ και την υπαγωγή τους σε επί μέρους κατηγορίες με αποτέλεσμα να ενισχύονται τα αισθήματα μίσους, μισαλλοδοξίας και ρατσισμού απέναντι σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες. Οι πολίτες μιας χώρας θα εθίζονταν με αυτό τον τρόπο στο σχηματισμό απόψεων εντελώς ψευδών και συχνά ιδιαιτέρως ξενοφοβικών, επιστρέφοντας σε εποχές και καταστάσεις που η κοινωνία πασχίζει χρόνια να αποβάλλει.

Ποινικοποιώντας την ενέργεια αυτή των αλλοδαπών προσώπων οι οποίοι απλώς και μόνο εισέρχονται σε μια χώρα χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα, η κοινωνία τους στιγματίζει επιδεικτικά, δίχως να λαμβάνει υπόψη άλλες παραμέτρους, όπως για παράδειγμα την προσωπικότητα του καθενός, το χαρακτήρα του, το ποινικό του μητρώο, προκειμένου να διαγνώσει επαρκώς η εκάστοτε χώρα εάν το συγκεκριμένο άτομο που επιχειρεί να περάσει τα σύνορα της έχει μια ροπή προς την εγκληματικότητα ή όχι.

3.6. Τα κριτήρια δράσης

Η τυχόν τιμωρία ενός αλλοδαπού θα πρέπει να βασίζεται αποκλειστικά και μόνο σε κριτήρια αντικειμενικά που καταδεικνύουν όντως το κολάσιμο των ενεργειών και των πράξεων του. Το ότι αυτό το πρόσωπο είτε οικειοθελώς είτε «εξαναγκαστικά» ωθείται στην εγκατάσταση σε μια άλλη χώρα λόγω ενδεχομένως της πολιτικής και κοινωνικής κατάστασης στην πατρίδα του, μη έχοντας εξαρχής στην κατοχή του, ή εγκαταλείποντας στην πορεία της διαδρομής τα νομιμοποιητικά

---

¹⁵ Η ΕΣΔΑ, ή αλλιώς Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, υπεγράφη το 1950 από το Συμβούλιο της Ευρώπης. Αποτελεί μια διεθνή συνθήκη με απώτερο σκοπό την προστασία τόσο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όσο και των θεμελιωδών ελευθεριών στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Μέλη της είναι και οι 47 χώρες του Συμβουλίου της Ευρώπης, εκ των οποίων οι 27 είναι και κράτη μέλη της ΕΕ. Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1^η Δεκεμβρίου του 2009, επετράπη στην ΕΕ η προσχώρηση στην ΕΣΔΑ, το οποίο έγινε πραγματικότητα λίγα χρόνια μετά με ένα σχέδιο συμφωνίας που καταρτίστηκε για την προσχώρηση και πιο συγκεκριμένα, το 2013. Παράλληλα, συγκροτήθηκε και το ΕΔΔΑ, το Ευρωπαϊκό, δηλαδή, Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

¹⁶ S. Palidda (2011), "Introduction" in S. Pallida (ed.), *Racial Criminalization of Migrants in the 21st Century*, Farnham: Ashgate, pp.12-13

έγγραφο ταυτοποίησης του, δεν αποτελεί δικαιολογία κατά πολλούς ικανή να στοιχειοθετήσει έγκλημα σε καμία έννομη τάξη του δυτικού τουλάχιστον κόσμου.

Οφείλουμε σε κάθε περίπτωση να αναλογιστούμε την δυσχερή κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει αυτά τα άτομα έτσι ώστε να αναλαμβάνουν το ρίσκο να πραγματοποιήσουν ένα τόσο μακρινό και δύσκολο ταξίδι, γεμάτο κινδύνους για την ίδια τους τη ζωή, χωρίς να γνωρίζουν με σιγουριά ότι θα φτάσουν ασφαλείς στον προορισμό τους, διασχίζοντας τη Μεσόγειο με επισφαλείς λέμβους στοιβαγμένοι κατά εκατοντάδες, γεμάτοι όνειρα και ελπίδα για μια καλύτερη ζωή, ακόμα και υπό ακραίες καιρικές συνθήκες, δίχως νερό και φαγητό για μέρες. Η απελπισία των ανθρώπων αυτών, η ανέχεια την οποία έχουν βιώσει, η βία, σωματική, ψυχολογική την οποία μπορεί να έχουν υποστεί, ωθεί αυτούς τους ανθρώπους στην επιλογή απομάκρυνσης από το παρελθόν και δημιουργίας ενός άλλου αύριο, απεμπολώντας στοιχεία της ταυτότητας τους.

Επίσης, έχει διατυπωθεί η άποψη πως η καθιέρωση αυτής της πρακτικής σε συνδυασμό με την αποτελεσματική δράση της Frontex θα μπορούσε να οδηγήσει στη ραγδαία μείωση έως και εξάλειψη του κοινωνικού αυτού προβλήματος που διχάζει τις σύγχρονες κοινωνίες και αποτελεί συχνά αιτία πολιτικών και κοινωνικών διενέξεων. Ωστόσο, αυτό δεν είναι παρά μια ανησυχητική πρακτική που θα μπορούσε εν δυνάμει να φέρει στο φως παραπλανητικές αντιλήψεις σχετικά με τους μετανάστες εξισώνοντάς τους με τον χαρακτηρισμό του «εγκληματία».

3.7. Ο ρόλος του ποινικού δικαίου

Έτσι, βάσει της αντίθετης γνώμης που έχει σχηματιστεί θα πρέπει να αναλογιστούμε το γεγονός πως το ποινικό δίκαιο υπάρχει με απώτερο σκοπό να τιμωρεί το έγκλημα, την ποινικά κολάσιμη πράξη. Τέτοια πράξη μπορεί να νοηθεί μόνο όταν κάποιο άτομο βλάπτει με τις ενέργειες του άλλα άτομα ή το κοινωνικό σύνολο. Ποινικό αδίκημα δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να θεωρηθεί η παράνομη είσοδος όπως και η παράνομη παραμονή στην επικράτεια μιας χώρας καθώς δεν στρέφεται η πράξη καθεαυτή κατά προσώπων, παρουσίας ή εθνικής ασφάλειας¹⁷. Μια τέτοια θεσμοθέτηση στο πεδίο του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων υπερβαίνει τα νόμιμα όρια και συμφέροντα των κρατών όσον αφορά την προστασία των εδαφών τους¹⁸.

Αξίζει να σημειώσουμε πως στο πλαίσιο της δήλωσης της Νέας Υόρκης, τα κράτη μέλη είχαν συμφωνήσει να επανεξετάσουν τις πολιτικές που οδηγούν στην ποινικοποίηση της διασυνοριακής μετακίνησης και είχε υπάρξει ομοφωνία ως προς το γεγονός ότι τα παιδιά δεν πρέπει ποτέ να αποτελούν αντικείμενο ποινικοποίησης βάσει του μεταναστευτικού τους καθεστώτος.

3.8. Οι αρνητικές συνέπειες

Κατανοούμε πως μια τέτοια πρόβλεψη ποινικοποίησης της παράνομης μεταναστευσης μπορεί να έχει ως επακόλουθο αυθαίρετες διαδικασίες, όπως την αδικαιολόγητη σύλληψη και κράτηση του υπό κρίση προσώπου, πιθανό χωρισμό με την οικογένεια του και έλλειψη πρόσβασης σε άλλα

---

¹⁷ Bigo D., "Internal and external aspects of security." European security, 2006, 385-404

¹⁸ Portes A. et al, "Contemporary immigration: Theoretical perspectives on its determinants and modes of incorporation." International migration review, 1989. 606-630

θεμελιώδη δικαιώματα που θα έπρεπε να του παρέχονται, όπως για παράδειγμα η μη παροχή υγειονομικής περίθαλψης ή στέγασης ή εκπαίδευσης.

Με αυτό τον τρόπο οι μετανάστες καταλήγουν να ζουν και να εργάζονται υπό τον φόβο και στη «σκιά» της κοινωνίας. Έτσι, ζώντας στο περιθώριο γίνονται πιο ευάλωτοι και πιο ανασφαλείς και αποτελούν εύκολο «θήραμα» για εκμετάλλευση και κατάχρηση.

3.9. Οι πολέμιοι της ποινικοποίησης

Σύμφωνα με τους πολέμιους της απόψεως περί ποινικοποίησης της παράνομης μετανάστευσης εάν πρέπει κάτι να τιμωρείται, δεν είναι η είσοδος και διέλευση από την επικράτεια μιας χώρας χωρίς τα απαραίτητα έγγραφα, αλλά οι συνεπαγόμενες αξιόποινες πράξεις που μπορεί να τελούνται από ορισμένα άτομα. Εδώ υφίσταται ένας σαφής διαχωρισμός καθώς, κατά το διεθνές δίκαιο, όπως αναφέραμε, δεν μπορεί να εννοηθεί αυθαίρετη τιμώρηση για μια πράξη η οποία, βάσει και της αρχής της αναλογικότητας, δεν θεωρείται παράνομη, γιατί κάτι τέτοιο θα ερχόταν σε ευθεία αντίθεση με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Όταν ένα άτομο αναγκάζεται να εισέλθει όχι με νόμιμο τρόπο σε μια χώρα, αυτό δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκην ότι αποτελεί συγχρόνως δράστης, εγκληματίας ή, όπως αλλιώς, θα μπορούσε να τον χαρακτηρίσει κάποιος. Δεν σημαίνει πως μπροστά μας, δηλαδή, έχουμε μια εγκληματική προσωπικότητα. Θα πρέπει πάντοτε να αναλογιζόμαστε τους λόγους και τις αιτίες που ωθούν κάποιον στο να καταστεί παράνομος μετανάστης και εάν πράγματι η πράξη του αυτή πλήττει ευθέως άλλους ανθρώπους ή περιουσίες ή κοινωνίες προκειμένου να οδηγηθούμε σε ένα ασφαλές συμπέρασμα πως έχουμε μια ποινικά κολάσιμη πράξη, όπως επιτάσσουν εξάλλου και οι θεμελιώδεις αρχές του διεθνούς δικαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: ΤΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΑΡΑΝΟΜΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΟ

B1. Η ποινικοποίηση της παράνομης μετανάστευσης εντός της ΕΕ

1.1. Οι διατυπωθείσες απόψεις εντός της Ένωσης

Πιο συγκεκριμένα, στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν υποστηριχθεί πολλές απόψεις για το σύννομο ή μη της ποινικοποίησης της παράνομης εισόδου και παραμονής των μεταναστών. Το θέμα έχει απασχολήσει κατά καιρούς την πολιτική ηγεσία της ΕΕ, το χώρο της δικαιοσύνης σε ενωσιακό επίπεδο αλλά και διάφορους ακαδημαϊκούς και συγγραφείς. Έχουν συνταχθεί μελέτες που εξετάζουν το εν λόγω ζήτημα από την σκοπιά μάλιστα του γερμανικού, ολλανδικού και ισπανικού δικαίου, όπως χαρακτηριστικά η έρευνα που θα αναλύσουμε παρακάτω με τίτλο “*The criminalisation of irregular migration in the European Union*”¹⁹.

1.2. Το ισχύον πλαίσιο γενικά σε άλλα κράτη

Στο πλαίσιο της ανάλυσης αυτού του paper περιλαμβάνεται όχι μόνο το γεγονός της παράτυπης εισόδου και διαμονής κάποιου μετανάστη αλλά και το φαινόμενο της «αλληλεγγύης» (*solidarity*), με την έννοια της παροχής βοήθειας σε κάποιον προκειμένου αυτός να μεταναστεύσει παράτυπα, και συνδέεται κυρίως με την φιλανθρωπία αυτού του ανθρώπου που συμβάλλει σε τέτοιο βαθμό.

Ως επίκεντρο της εν λόγω έρευνας τέθηκε το φαινόμενο της μετανάστευσης εντός των συνόρων της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ιταλίας. Επιχειρείται μια συγκριτική ανασκόπηση του ευρωπαϊκού δικαίου με το εκάστοτε εθνικό δίκαιο για το ζήτημα της παράτυπης μετανάστευσης. Αυτό που παρατηρήθηκε εξ αρχής ήταν το δεδομένο της ύπαρξης πιο αυστηρών κυρώσεων για τους ανθρώπους που διευκολύνουν την παράνομη διέλευση και παραμονή σε ένα τρίτο κράτος, παρά για αυτούς που μεταναστεύουν.

Συχνά, όπως επισημαίνεται, κατόπιν ελέγχου, οι μετανάστες οδηγούνται σε οργανωμένους κλειστούς χώρους έτσι ώστε να τους δημιουργείται ένα αίσθημα απογοήτευσης και με αυτό τον τρόπο να ωθούνται στην απομάκρυνση τους από τη χώρα. Ποινικοποιώντας το φαινόμενο αυτό και διακρίνοντας τους μετανάστες από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο παρακινείται η επιστροφή στη χώρα τους ή ακόμα και η εγκατάλειψη ενός συγκεκριμένου εδάφους και η προσφυγή σε ένα άλλο.

Στην Αμερική ο όρος «criminalization» έχει ταυτιστεί με το διοικητικό μέτρο της απέλασης, με το μέτρο της κράτησης. Από την άλλη, στον ευρωπαϊκό χώρο ο όρος αυτός είναι ευρύτερος και περιλαμβάνει σειρά δράσεων αστυνομικών δυνάμεων με κατασταλτικό χαρακτήρα και δικαστικές διαδικασίες ενώπιον των διοικητικών, ποινικών και αστικών δικαστηρίων.

Ακόμα, τονίζεται πως ο όρος της ποινικοποίησης της παράτυπης μετανάστευσης δεν περιλαμβάνει μόνο την πράξη της παράνομης εισόδου και παραμονής σε ένα κράτος αλλά

¹⁹ <https://www.ceps.eu/ceps-publications/criminalisation-irregular-migration-european-union/>

συσχετίζεται και με παράνομες μεταναστευτικές συμπεριφορές και δεν περιορίζεται αποκλειστικά και μόνο στη στενή έννοια της λέξης. Τέτοιες συμπεριφορές αποτελούν η εμπορία ανθρώπων, η διευκόλυνση της παράνομης εισόδου ή διαμονής²⁰, οι αιτούντες άσυλο.

Στο πεδίο της υποβοήθησης της παράνομης μετακίνησης από έναν τόπο σε έναν άλλο, για το οποίο, όπως αναφέρθηκε, χρησιμοποιείται στη πράξη ο όρος «solidarity», εντοπίζονται τέτοιες προσπάθειες όχι μόνο μεμονωμένα από φυσικά πρόσωπα αλλά και από νομικά πρόσωπα και, ιδίως, από οργανωμένες ομάδες όπως είναι οι μη κυβερνητικές οργανώσεις αλλά και περιφερειακές και άλλου είδους κυβερνήσεις.

Με την έννοια της υποβοήθησης και διευκόλυνσης²¹ εννοούμε την παροχή βοήθειας σε είδη πρώτης ανάγκης και βασικές υπηρεσίες, όπως στον τομέα της υγείας, της εκπαίδευσης, της διαμονής, της μεταφοράς. Η ανθρωπιστική αυτή βοήθεια που παρέχεται στους μετανάστες με απώτερο σκοπό την ύπαρξη και μόνο αξιοπρεπούς περιβάλλοντος επιβίωσης αποτελεί, κατά το δίκαιο της ΕΕ, εξαίρεση από την κατηγορία του οικονομικού οφέλους και, συνεπώς, από την ποινικοποίηση της δράσης αυτής, αρκεί να τηρεί όμως κάποιες προϋποθέσεις, αφού θα πρέπει να υφίστανται, όπου και όταν υπάρχει, πραγματική ανάγκη, σεβόμενη τις αρχές και τους κανόνες ενός κράτους και αποφεύγοντας την ευκαιριακή παροχή τέτοιας βοήθειας προς εκμετάλλευση συγκεκριμένων συνθηκών.

1.3. Η αξία της αρχής της αναλογικότητας

Για την κρίση περί της νομιμότητας ή όχι της ύπαρξης ποινών στο ζήτημα της παράτυπης μετανάστευσης κρίσιμο είναι να ληφθεί υπόψη η αρχή της αναλογικότητας που αποτελεί γενική αρχή δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και εντοπίζεται στο πεδίο του παράγωγου δικαίου της. Πιο συγκεκριμένα, η αρχή της αναλογικότητας εφαρμόζεται στο πεδίο της κράτησης παράνομων μεταναστών και, ειδικότερα, στην Οδηγία για την επιστροφή και για τις συνθήκες διαμονής.

1.4. Η σπουδαιότητα της ΕΣΔΑ-ΕΔΔΑ και του Χάρτη

Επίσης, εξαιρετικής σημασίας είναι η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ή, όπως είναι ευρύτερα γνωστή, ως ΕΣΔΑ καθώς και ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Τυχόν θέσπιση ποινών για τους παράτυπους μετανάστες εγκυμονεί επιπλέον κινδύνους, όπως την εργαλειοποίηση του ζητήματος επιβάλλοντας πολλές φορές με αυθαίρετο τρόπο ποινές και μέτρα καταστολής που μπορεί να θίγουν το πρόσωπο του μετανάστη ή του ανθρώπου που διευκολύνει τον τελευταίο.

Παρόλο που το ΕΔΔΑ έχει αποφανθεί θετικά πολλές φορές υπέρ του δικαιώματος των κρατών να προστατεύουν τα σύνορα τους²², η στάση που κρατούν τα τελευταία συχνά εγείρει ερωτηματικά σχετικά με τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αποτελεί γενική απαίτηση του ΕΔΔΑ και της ΕΣΔΑ και με βάση την οποία πρέπει να συμμορφώνεται το σύνολο της διεθνούς κοινότητας σε όλα τα πεδία δράσης. Το πιο σημαντικό ίσως άρθρο είναι το άρθρο 2

²⁰ Βλ. ΑΠ 1847/2018 Τμήμα Ζ', Ποινικό

²¹ Βλ. ΑΠ 376/2019 Τμήμα Ζ', Ποινικό

²² Mitsilegas, V. et al "The European Union and internal security: guardian of the people?". Springer, 2003, 42

του τέταρτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ που προβλέπει την ελευθερία κάθε ατόμου να εγκαταλείψει οποιαδήποτε χώρα ακόμα και την δική του.

Η αρχή του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου, της προστασίας της προσωπικότητας και της αξιοπρέπειας του, όπως και η αρχή της ίσης μεταχείρισης προστάζουν αποφυγή φαινομένων διάκρισης κατά την πραγματοποίηση συννοριακών ελέγχων, κάτι το οποίο απαιτεί από τα κράτη και το δωδέκατο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ, εφόσον τέτοια διακριτή αντιμετώπιση ενός μετανάστη από έναν άλλο δεν δικαιολογείται. Επιπλέον, γενική απαίτηση της διεθνούς κοινότητας είναι και η εφαρμογή του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ που αφορά την απαγόρευση των βασανιστηρίων και την απάνθρωπη συμπεριφορά που μπορεί να παραβιάζεται στο ενδεχόμενο απαγόρευσης εισόδου ενός αλλοδαπού.

Σύμφωνα με το άρθρο 5 της ΕΣΔΑ, η νόμιμη κράτηση είναι μια μορφή εξάιρεσης από τα δικαιώματα της προσωπικής ελευθερίας και ασφάλειας. Για τους αλλοδαπούς, ιδίως, η σύλληψη ή η κράτηση εφαρμόζεται ως επιτρεπτή εξάιρεση όταν λαμβάνει χώρα για την αποτροπή παράνομης εισόδου στη χώρα ή για την περίπτωση όπου το υπό κρίση πρόσωπο πρόκειται να απελαθεί ή να εκδοθεί.

Το ΕΔΔΑ είχε αποφανθεί σε μια υπόθεση που είχε φτάσει ενώπιον του ²³ πως όταν ένα κράτος απαιτεί νόμιμη είσοδο στη χώρα αλλά ο αλλοδαπός δεν διαθέτει ακόμα την απαραίτητη άδεια, θεωρείται μη νόμιμη η είσοδος στη χώρα αυτή και, άρα, το κράτος αυτό έχει κάθε δικαίωμα να επιβάλλει τέτοιου είδους μέτρα, δρώντας πάντα με γνώμονα την καλή πίστη, την αναλογία του επιδιωκόμενου σκοπού, την προστασία του εκάστοτε εννόμου αγαθού που επιχειρείται και αναλογιζόμενο παράλληλα τις συνθήκες κράτησης ²⁴, οι οποίες θα πρέπει να είναι τουλάχιστον αξιοπρεπείς και η διάρκεια του μέτρου αυτού να καλύπτει τον αναγκαίο μόνο χρόνο.

Τέλος, το Δικαστήριο τονίζει με emphaticό τρόπο πως είναι απαραίτητο να μην λησμονείται το γεγονός ότι ο εν λόγω αλλοδαπός δεν κρατείται επειδή είναι υπόλογος ποινικού αδικήματος, αλλά μόνο και μόνο επειδή, φοβούμενος ενδεχομένως για τη ζωή του, εγκατέλειψε την πατρίδα του και εισήλθε χωρίς χαρτιά σε μία άλλη χώρα.

Το ΕΔΔΑ, ακόμα, είχε υποστηρίξει σε μια άλλη υπόθεση ²⁵ πως οι μετανάστες δεν είναι δυνατόν να στερούνται τις βασικές κοινωνικές παροχές που προσφέρει στους πολίτες του ένα κράτος, διότι αυτές χαρακτηρίζονται στο άρθρο 1 του πρώτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ ως «δικαίωμα ιδιοκτησίας».

Επιπρόσθετα, την 1η Δεκεμβρίου του 2009 η Συνθήκη της Λισαβόνας τέθηκε σε ισχύ και με αυτή ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ κατέστη νομικά δεσμευτικός, ενώ τον ίδιο μήνα η ΕΕ υιοθέτησε ένα πενταετές πρόγραμμα για την ανάπτυξη του χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης ²⁶ στο οποίο εντοπίζεται το σύνολο της πολιτικής ατζέντας και οι νόμοι περί

---

²³ Saadi v United Kingdom, judgment of 29 January 2008

²⁴ F. Rahola (2011), "The Detention Machine" in S. Palidda (ed.), *Racial Criminalization of Migrants in the 21st Century*, Farnham: Ashgate

²⁵ γνωστή και ως Gaygusuz v Austria, judgment of 16 September 1996.; Koua Poirrez v France, judgment of 30 September 2003.

²⁶ γνωστό και ως πρόγραμμα της Στοκχόλμης

μετανάστευσης, ασύλου και συνοριακών ελέγχων ²⁷ και το οποίο, δυστυχώς, χρησιμοποιεί τον βαρύ όρο «παράνομη» όταν αναφέρεται στη μετανάστευση.

Αναλύοντας, τώρα, διεξοδικότερα το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ θα λέγαμε πως είναι ένας εσωτερικός χάρτης εντός της Ένωσης που έχει ενσωματώσει πλήρως τα δικαιώματα που προβλέπει η ΕΣΔΑ και καθιερώνει παράλληλα και επιπλέον δικαιώματα που προκύπτουν από το ενωσιακό δίκαιο.

Λόγω του νομικά δεσμευτικού περιεχομένου, οποιαδήποτε παραβίαση των διατάξεων της ΕΣΔΑ οδηγεί αυτομάτως και σε παραβίαση του Χάρτη της Ένωσης. Πάντως, σε κάθε περίπτωση η υιοθέτηση του Χάρτη και μεν απλουστεύει τη διαδικασία προστασίας των δικαιωμάτων εντός της Ένωσης, όμως δεν οδηγεί σε αποφυγή της ευθύνης των κρατών μελών ενώπιον του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

1.5. Τα όρια της ευρωπαϊκής και εθνικής νομοθεσίας

Στον ευρωπαϊκό χώρο έχει επικρατήσει η άποψη πως το θέμα της παράτυπης μετανάστευσης μπορεί να ελεγχθεί αποτελεσματικά μέσω της χρήσης της νομοθεσίας. Έτσι, είναι δεδομένο πως η πολιτική αυτή της Ευρωπαϊκής Ένωσης ²⁸ μπορεί να επηρεάσει τις μεταναστευτικές μετακινήσεις, όμως δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να τις ελέγξει πλήρως εκτοπίζοντας τα πρόσωπα αυτά ώστε να ακολουθήσουν άλλη διαδρομή.

Επίσης, δεν θα πρέπει να λησμονούμε πως το φαινόμενο των μεταναστευτικών ροών από την Αφρική ²⁹ προς τις χώρες της ΕΕ δεν είναι ένα καινούριο γεγονός αλλά, ιστορικά αν ανατρέξει κανείς, συνέβαινε από πάντα. Εκεί βασίζεται και η αποτυχημένη μέχρι στιγμής προσπάθεια της ΕΕ να χειριστεί αποτελεσματικά το ζήτημα, καθώς τα κράτη μέλη εμμένουν στη συλλογιστική της θεσμοθέτησης αλληπάλληλων κανονισμών που θα αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της παράτυπης μετανάστευσης σαν μια βρύση που «ανοίγει» και «κλείνει», όπως χαρακτηριστικά έχει επικρατήσει να λέγεται. Η ιστορική εμπειρία παρ' όλα αυτά έχει καταδείξει πως οποιεσδήποτε τέτοιες πρακτικές είναι μάταιες και οδηγούν αναπόφευκτα στη διαιώνιση του προβλήματος, καθώς η παράνομη μετανάστευση είναι ένα φαινόμενο δυναμικό που επηρεάζεται ευρύτερα από πολλούς και διαφορετικούς παράγοντες.

Θα πρέπει να επισημανθεί πως τα κράτη μέλη της ΕΕ και μεν διατηρούν την αρμοδιότητα της χορήγησης ποινικών κυρώσεων για λόγους παράνομης εισόδου και παράνομης διαμονής, όμως η εξουσία τους αυτή έχει περιοριστεί αρκετά σε σχέση με το παρελθόν καθώς υπόκεινται και σε εγγυήσεις και κανονισμούς που υιοθετεί το δίκαιο της ΕΕ και δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να παραβιάζονται, καθώς έχουν τεθεί για την προστασία του ασθενέστερου και εν προκειμένω για τη

---

²⁷ T. Spijkerboer (2007), "The Human Costs of Border Control", *European Journal of Migration and Law*, Vol. 9, pp. 127-139

²⁸ C. Costello (2012), "Human Rights and the Elusive Universal Subject: Immigration Detention Under International Human Rights and EU Law", *Indiana Journal of Global Legal Studies*, Vol. 19, No. 1, pp. 257-303, at pp. 261-263 and p. 282

²⁹ A. Triandafyllidou and T. Maroukis (2012), *Migrant Smuggling – Irregular Migration from Asia and Africa to Europe*, Basingstoke: Palgrave MacMillan

διαφύλαξη των θεμελιωδών δικαιωμάτων του μετανάστη που αναγκάζεται πολλές φορές να εγκαταλείψει τον τόπο του.

Επιπρόσθετα, αξίζει να γίνει ιδιαίτερη μνεία στο γεγονός πως η νομοθεσία της ΕΕ δεν απαγορεύει την παράτυπη μετανάστευση αυτή καθαυτή αλλά ούτε επίσης απαγορεύει στα κράτη μέλη της ΕΕ να θεσπίζουν μέτρα ποινικοποίησης του φαινομένου αυτού. Αυτό που φαίνεται να απασχολούσε ανέκαθεν την ΕΕ είναι εάν αυτά τα εθνικά μέτρα εξωθούν σε άλλες πρακτικές εξαναγκαστικής επιστροφής των μεταναστών που δεν συνάδουν με το δίκαιο της ΕΕ. Αυτό το κριτήριο αποτελούσε και το όριο περί της κρίσεως της νομιμότητας ή μη των εκάστοτε εθνικών ποινικών κυρώσεων.

Εδώ διαφαίνεται ξεκάθαρα η σχέση και η εξάρτηση της νομοθετικής εξουσίας των κρατών μελών με το δίκαιο της ΕΕ. Το ευρωπαϊκό δίκαιο επιτάσσει αντιμετώπιση ανάλογη με τον ρόλο που έχει αναλάβει η ίδια η Ένωση ως «*θεματοφύλακας*» του ανθρωπιστικού δικαίου και του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ΕΕ από την αρχή της ύπαρξης της έκανε λόγο για την προστασία σημαντικών αξιών και αρχών της κοινωνίας και δεσμεύτηκε να προσφέρει στους πολίτες της την προστασία και την ελευθερία που αναλογεί στον καθένα. Κάνοντας πράξη αυτές τις υποσχέσεις θεσμοθέτησε και συνεχίζει να θεσπίζει κανονισμούς που δεσμεύουν τα κράτη μέλη και που συχνά αυτοί καθορίζουν τα απώτατα όρια μιας επιτρεπόμενης εθνικής ρύθμισης, καθώς θέτουν με σαφήνεια ένα κανονιστικό πλαίσιο σε ποικίλλα θέματα εντός του οποίου τα κράτη οφείλουν να κινηθούν. Τέτοια πληθώρα κανονισμών έχουν θεσπιστεί κατά καιρούς σε ευρωπαϊκό επίπεδο στο πεδίο της μεταναστευτικής πολιτικής και έχουν επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό την παραγωγή αντίστοιχου περιεχομένου, με αυτά που ορίζει ο Κανονισμός, εθνικών νόμων που να είναι σύμφωνοι με τις προσταγές του ευρωπαϊκού δικαίου χωρίς, ωστόσο, παράλληλα να θίγεται το εκάστοτε εθνικό δίκαιο.

Στον αντίποδα με ό,τι συμβαίνει με την περίπτωση της τιμωρίας των ίδιων των παράτυπων μεταναστών σε ποινικό επίπεδο, όταν η πολιτεία έρχεται αντιμέτωπη με τους λεγόμενους «*αλληλέγγυους*» που βοηθούν τους μετανάστες με κάθε πρόσφορο μέσο, το τεκμήριο αρμοδιότητας για την κρίση περί της επιβολής ή όχι ποινικών κυρώσεων και ποίων, το έχει παραχωρήσει το δίκαιο της ΕΕ στον εγχώριο νομοθέτη κάθε κράτους μέλους. Όμως και εδώ η διακριτική αυτή ευχέρεια που δίνεται από την ΕΕ στα κράτη θα πρέπει να είναι σύμφωνη με κάποιες γενικές αρχές που διαπνέεται το ευρωπαϊκό και εθνικό δίκαιο της κάθε χώρας και δεν είναι άλλες από την αρχή της προστασίας των βασικών δικαιωμάτων.

Πάντως σε κάθε περίπτωση η ΕΕ είναι παρούσα και μέσω του δικαίου της καθορίζει πολλές φορές την πολιτική και την κατεύθυνση που θα ακολουθηθεί από την εθνική νομοθεσία των κρατών μελών σε συγκεκριμένα κρίσιμα ζητήματα που απασχολούν την εθνική, ευρωπαϊκή και διεθνή κοινότητα, όπως είναι το θέμα της επιβολής ποινών και κυρώσεων σε αυτούς που διαιωνίζουν με τη στάση τους το φαινόμενο της παράτυπης μετανάστευσης. Για παράδειγμα, ποινικοποιώντας την δράση των ατόμων αυτών που συνδράμουν με νόμιμα ή παράνομα μέσα στη διευκόλυνση της παράνομης εισόδου και διαμονής σε μια χώρα, η ΕΕ μπορεί, όπως και συμβαίνει στη πράξη, να εξαιρεί στα πλαίσια του ευρωπαϊκού δικαίου τις περιπτώσεις εκείνες που υπάγονται στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, ρύθμιση την οποία είναι δέον να ακολουθούν και τα κράτη μέλη στο εθνικό τους δίκαιο.

1.6. Το στοιχείο της ποινικοποίησης εντός της Ένωσης

i. Σένγκεν ³⁰

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνει μια σαφής διάκριση. Μολονότι σε επίπεδο ευρωπαϊκού δικαίου δεν υπάρχουν ενωσιακές διατάξεις που να κάνουν ευθέως λόγο για επιβολή ποινών σε άτομα που εισέρχονται δίχως προηγούμενη άδεια στο έδαφος κράτους μέλους, υπάρχουν άλλες ποινικές συνέπειες για αυτά τα άτομα.

Στη ζώνη Σένγκεν ³¹, παραδείγματος χάριν, προβλέπονται ποινές για αυτούς που διασχίζουν τα εξωτερικά σύνορα ενός κράτους λόγω μη εξουσιοδοτημένης διέλευσης από σημεία άλλα από τα επίσημα συνοριακά σημεία διέλευσης. Αυτό, δηλαδή, συνεπάγεται την άρνηση διέλευσης από τα σύνορα και, έτσι, με αυτό τον τρόπο ο μετανάστης υπάγεται στην περίπτωση της επιστροφής παράνομα εισερχόμενου πολίτη τρίτης χώρας καθώς υφίστανται πλέον για αυτόν απαγόρευση εισόδου (entry ban) ³². Η υποχρέωση αυτή της επιστροφής ισχύει όταν δεν του χορηγήθηκε διάστημα εκούσιας αναχώρησης ή του χορηγήθηκε να μιν, αλλά δεν το έπραξε εντός του καθορισμένου χρονικού διαστήματος. Δεύτερη συνέπεια της παράνομης διέλευσης είναι, πως πέρα από την απαγόρευση εισόδου και την αναγκαστική του επιστροφή, ο μετανάστης μπορεί να υπόκειται και σε κράτηση έως την απομάκρυνση του ³³. Από την άλλη, το κράτος μέλος δύναται να μην διατάξει την επιστροφή του παράνομα εισερχόμενου ατόμου. Ο Κανονισμός Σένγκεν μάλιστα δεν επιτρέπει την είσοδο και σε άτομο που είναι κάτοχος visa βάσει προηγούμενης άδειας εάν δεν υφίστανται άλλα προαπαιτούμενα, όπως είναι η ύπαρξη επαρκών οικονομικών πόρων ³⁴.

ii. Αιτούντες άσυλο

Από την άλλη μεριά για τους αιτούντες άσυλο ³⁵ ισχύει άλλο καθεστώς, και παρόλο που εισέρχονται παράνομα, δεν τους επιβάλλονται κάποιες κυρώσεις, όμως απεναντίας έχουν δικαίωμα να περάσουν τα σύνορα ενός κράτους και να ζητήσουν κατόπιν άσυλο. Αυτή γενικά η διαφορετική αντιμετώπιση εξαρτάται και σε μεγάλο βαθμό από τον τόπο που υπέβαλαν την αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας, εάν, δηλαδή, αυτή υποβλήθηκε στο κράτος εισόδου ή σε άλλο κράτος. Όμως, το φαινόμενο αυτό της διακριτής αντιμετώπισης οδήγησε τα κράτη μέλη στο να παραβιάζουν πολλές φορές τα ανθρώπινα δικαιώματα αυτών των ανθρώπων. Έχει παρατηρηθεί μάλιστα πως συχνά τα κράτη επιδίδονταν στην πρακτική της κράτησης των υπό εξέταση αιτούντων άσυλο έως την έγκριση της αίτησης τους, πράγμα το οποίο καταδεικνύει την αποτυχία

³⁰ Case C-261/2008 και C-348-2008 απόφαση της 22^{ης} Οκτωβρίου 2009 María Julia Zurita García (C-261/08) και Aurelio Choque Cabrera (C-348/08) κατά Delegado del Gobierno en la Región de Murcia

³¹ Κανονισμός (ΕΚ) 562/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15^{ης} Μαρτίου 2006, «για τη θέσπιση του κοινοτικού κώδικα σχετικά με το καθεστώς διέλευσης προσώπων από τα σύνορα (κώδικας συνόρων του Σένγκεν)», Ε.Ε. 2006, L 105, σελ. 1 επ.

³² Case C- 412/17 και C-474/17 της 13^{ης} Δεκεμβρίου 2018, Bundesrepublik Deutschland κατά Touring Tours und Travel GmbH (C-412/17) και Sociedad de Transportes SA (C-474/17)

³³ Case C-278/12 PPU A. Adil κατά Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel

³⁴ Η περίπτωση αυτή είχε εφαρμογή την περίοδο της Γαλλοιταλικής σύγκρουσης όπου οι γαλλικές αρχές απαγόρευσαν την είσοδο στο γαλλικό έδαφος σε κατόχους visa στην Ιταλία που ήταν πολίτες τρίτης χώρας με το σκεπτικό ότι δεν διέθεταν επαρκείς πόρους.

³⁵ Fawcett, T. J. "Networks, linkages, and migration systems." International migration review, 1989, 671-680

του συστήματος ελέγχου των συνόρων. Η μόνη ασφαλής λύση, με άλλα λόγια, θεωρήθηκε η κράτηση όλων των μεταναστών, ανεξαιρέτως, έως ότου διαλευκανθεί το καθεστώς τους. Ένα τέτοιο δεδομένο, πάντως, συνηγορεί στην εξαγωγή ενός ασφαλούς συμπεράσματος πως ορισμένα ποινικά στοιχεία υφίστανται στην μεταναστευτική πολιτική και συνηγορούν υπέρ της ποινικοποίησης της παράτυπης μετανάστευσης.

iii. Η ορολογία

Ένα ακόμα επιχείρημα της πιο πάνω άποψης περί ποινικοποίησης αποτελεί η χρήση ορολογίας με σαφή ποινική χροιά από το παράγωγο δίκαιο της ΕΕ αναφορικά με τα μεταναστευτικά ζητήματα. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι η Οδηγία για την επιστροφή όπου στο σημείο των αιτιολογικών σκέψεων κάνει λόγο για καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης («*fight*»), ενώ στην πραγματικότητα σε κανένα σημείο της Οδηγίας δεν υπάρχουν ποινικές κυρώσεις. Κατά μία άποψη, το οξύμωρο της υπόθεσης δικαιολογεί κάλλιστα τη χρήση καταναγκαστικής βίας από μεριάς ενός κράτους με απώτερο σκοπό την άμεση απομάκρυνση των παράνομων μεταναστών από το έδαφος του, διαδικασία που δεν αποτελεί αποτέλεσμα της ποινικής δικαιοσύνης αλλά της διοίκησης.

1.7. Οδηγίες και Κανονισμοί εντός της ΕΕ- Άμεσα μέτρα

Επανερχόμενοι στην εξέταση του μέτρου της κράτησης οφείλουμε να σημειώσουμε πως και στην Οδηγία για τις συνθήκες υποδοχής 2013/33/ΕΕ όσο και στην Οδηγία για την επιστροφή 2008/115/ΕΚ προβλέπεται το μέτρο αυτό, πράγμα το οποίο και οδηγεί στην εξαγωγή επισφαλών συμπερασμάτων σχετικά με το ποιον των μεταναστών. Με άλλα λόγια, αυτοί στιγματίζονται ως προσωπικότητες και εξομοιώνονται με τον εγκληματία. Αυτό συμβαίνει διότι η κράτηση ενός προσώπου στις φυλακές, στη συνείδηση των άλλων, εξισώνεται με τα στοιχεία της εγκληματικότητας και της περιθωριοποίησης αυτού του ατόμου. Την αντίληψη αυτή διαιωνίζει και το γεγονός της ανυπαρξίας ειδικών εγκαταστάσεων κράτησης για αυτά τα άτομα χωριστά από τους εγκληματίες³⁶, ρύθμιση η οποία κανονικά προβλέπεται και στις δύο Οδηγίες, όμως δεν έχει τεθεί στην πραγματικότητα ποτέ σε εφαρμογή καθώς δεν υφίστανται τόσες εγκαταστάσεις ώστε να υλοποιηθεί η δέσμευση αυτή.

Ανατρέχοντας στην περίπτωση των αλληλέγγυων προσώπων που βοηθούν τους παράτυπους μετανάστες, αν και η ΕΕ έχει εναποθέσει τη σχετική αρμοδιότητα στο κάθε κράτος μέλος για την τυχόν εφαρμογή ποινικών κυρώσεων, δεν λείπουν και σε ευρωπαϊκό επίπεδο ρυθμίσεις που αντιμετωπίζουν την κατηγορία αυτή. Σχετική είναι η Οδηγία για τη Διευκόλυνση 2002/90/ΕΚ που προβλέπει πως τα κράτη μέλη είναι αρμόδια για τη λήψη κατάλληλων αποτρεπτικών μέτρων και την επιβολή αποτελεσματικών κυρώσεων που θα σέβονται την αρχή της αναλογικότητας για τα άτομα που κατηγορούνται για υποκίνηση, συμμετοχή και υποβοήθηση των παράτυπων μεταναστών να εισέλθουν ή να διαμείνουν σε ένα κράτος μέλος. Μοναδική εξαίρεση στην τιμωρία των παραπάνω προσώπων, όπως έχει επισημανθεί και παραπάνω, αποτελεί η παροχή βοήθειας για

---

³⁶ Case C474/13 Thi Ly Pham v Stadt Schweinfurt, Amt für Meldewesen und Statistik, Judgment, Grand Chamber, 17 July 2014, paras 19-23

ανθρωπιστικούς λόγους, ρύθμιση που ωστόσο υπόκειται στην κρίση του κάθε κράτους για το εάν υφίστανται τέτοιοι λόγοι.

Η απόφαση πλαίσιο, επίσης, συμβαδίζει με την Οδηγία για την διευκόλυνση καθότι ορίζει πως επιτρέπεται η έκδοση των παράτυπων μεταναστών, όπως και οποιοδήποτε άλλο αποτρεπτικό μέτρο, ενώ παραθέτει και συγκεκριμένα παραδείγματα κυρώσεων, όπως την κατάσχεση των μεταφορικών μέσων που αξιοποιήθηκαν για την παράνομη αυτή δραστηριότητα, την απαγόρευση της άσκησης του επαγγέλματος μέσω του οποίου με άμεσο ή με έμμεσο τρόπο μπορεί να πραγματοποιήθηκε η παράνομη πράξη και, τελευταίο, ωστόσο, εξίσου σημαντικό και αποτελεσματικό, προβλέπει το διοικητικό μέτρο της απέλασης. Με αυτά τα μέτρα που περιλαμβάνει η απόφαση πλαίσιο καταλήγουμε στην παραδοχή περί μέτρων ποινικοποίησης της παράτυπης μετανάστευσης, καθώς ακόμα συμπεραίνουμε και πως μιλάμε για μέτρα τα οποία εφαρμόζονται καθολικά, όχι μόνο σε φυσικά πρόσωπα αλλά και σε νομικά πρόσωπα, νομικές οντότητες, εταιρείες και οργανισμούς.

Η Οδηγία για τη διευκόλυνση προβλέπει πως τα κράτη θα πρέπει να λαμβάνουν ποινικά μέτρα για αυτούς που με σκοπό, και ιδίως με οικονομικό όφελος, βοηθούν άλλους να μεταναστεύσουν παράνομα, καθόσον η επιδίωξη κέρδους σε τέτοιες περιπτώσεις λογίζεται ως απαγορευμένη συμπεριφορά. Παρ' όλα αυτά, θα ήταν συνετό να σημειωθεί πως ορισμένες συμπεριφορές, όπως η ενοικίαση σπιτιών σε μετανάστες, μπορεί να εξαιρείται και να επιτρέπεται, γιατί ενδέχεται να εμπίπτει στην κατηγορία της ανθρωπιστικής βοήθειας, που όμως δεν εκτείνεται και σε άλλες περιπτώσεις αλληλέγγυων που υποβοηθούν στην είσοδο και στη διέλευση από μια χώρα με παράνομο τρόπο πολιτών τρίτων χωρών. Στο τελευταίο αυτό ενδεχόμενο μπορούμε να μιλήσουμε ξεκάθαρα για καταδικαστέα από κάθε έννομη τάξη συμπεριφορά που φέρει τα στοιχεία μιας ποινικά κολάσιμης πράξης.

Επίσης, στην κατηγορία των προσώπων εκείνων που βοηθούν τους παράτυπους μετανάστες και ιδίως στο πεδίο της διαμονής και επιβίωσης τους, εξέχοντα ρόλο παρατηρούμε να διαδραματίζουν εργοδότες που απασχολούν παράτυπους μετανάστες και, ιδίως, κάποιοι από αυτούς το κάνουν συστηματικά απασχολώντας άτομα στο χώρο εργασίας τους που δεν διαθέτουν τα νόμιμα έγγραφα, που δεν «φαίνονται» πουθενά και που μπορεί να απασχολούν μέχρι και ανήλικους μετανάστες υπό άθλιες μάλιστα συνθήκες. Η ευρωπαϊκή νομοθεσία, και συγκεκριμένα η Οδηγία 2009/52/EK, προβλέπει σε αυτούς τους εργοδότες που συμβάλλουν στην εμπέδωση της «μαύρης» εργασίας και της εκμετάλλευσης, οικονομικές κυρώσεις για αυτή τους την παράνομη τακτική, που μπορεί να φτάνουν και τις ποινικές κυρώσεις εφόσον αυτές οι συμπεριφορές διαπράττονται συστηματικά από τους εν λόγω ανθρώπους.

Ακόμα μια σύντομη μνεία αξίζει να γίνει και σε κάποιες άλλες Οδηγίες προς επίρρωση του επιχειρήματος της χρήσης μέτρων ποινικού χαρακτήρα στο πεδίο της παράνομης μετανάστευσης. Για παράδειγμα, στην Οδηγία 2001/40/EK που ρυθμίζει την αμοιβαία αναγνώριση αποφάσεων περί απέλασης αλλοδαπών μεταξύ των κρατών μελών.

Επίσης, η Οδηγία 2008/115/EK που κατοχυρώνει στα κράτη μέλη το δικαίωμα της εφαρμογής πολιτικής επιστροφών παράνομων διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών και, μάλιστα, επιτρέπει με ρητό τρόπο στο άρθρο 8 την χρησιμοποίηση καταναγκαστικής βίας από τις αρχές για την απομάκρυνση του μετανάστη, εφόσον αυτό δεν μπορεί να επιτευχθεί με άλλο πιο ήπιο μέσο.

Λόγος θα ήταν απαραίτητο να γίνει και για την Οδηγία 2003/9/ΕΚ που καθορίζει τα ελάχιστα πρότυπα που πρέπει να ισχύουν στο θέμα της υποδοχής των μεταναστών και η οποία προβλέπει πως τα κράτη μέλη νομιμοποιούνται να επιβάλλουν κυρώσεις για σοβαρές παραβάσεις των κανόνων εντός των κέντρων φιλοξενίας ή για σοβαρά βίαιη συμπεριφορά.

Από την άλλη, αναφορά πρέπει να γίνει και στην Οδηγία 2005/85/ΕΚ που αφορά τη χορήγηση και την ανάκληση του καθεστώτος του πρόσφυγα, η οποία επιτρέπει την υιοθέτηση πρακτικών και συμπεριφορών απέναντι στα άτομα αυτά που προσιδιάζουν σε πρόσωπα ύποπτα ή καταδικασμένα για αξιόποινες πράξεις, όπως για παράδειγμα την παράδοση εγγράφων, τη γνωστοποίηση σημαντικών πληροφοριών επικοινωνίας και εύρεσης τους αλλά και την επιτρεπτή υποβολή τους σε ελέγχους των προσωπικών τους αντικειμένων από τις αρμόδιες αρχές.

Έτσι, λοιπόν, αν θέλαμε να συγκεντρώσουμε τα πιο σημαντικά ευρωπαϊκά νομοθετήματα που αποτελούν άμεσα μέτρα αντιμετώπισης, αυτά είναι τα εξής:

- ✓ Ο Κανονισμός 562/2006, ή αλλιώς ο Κώδικας Συνόρων Σένγκεν (Schengen Borders Code)³⁷, που περιλαμβάνει τις προϋποθέσεις εισόδου και διέλευσης στην ΕΕ και στα εσωτερικά σύνορα των κρατών μελών υπηκόων τρίτων χωρών,
- ✓ Η Οδηγία 2002/90/ΕΚ της ΕΕ ³⁸ περί της διευκόλυνσης εισόδου, διέλευσης και παραμονής,
- ✓ Η απόφαση- πλαίσιο που σχετίζεται με την Οδηγία 2002/90/ΕΚ για την υποβοήθηση και προβλέπει τη δυνατότητα επιβολής κυρώσεων, όπως η απέλαση και η απαγόρευση άσκησης επαγγελματικής δραστηριότητας σχετιζόμενης με την παράνομη πράξη που διαπράχθηκε,
- ✓ Η Οδηγία 2001/51 ΕΚ ³⁹ η οποία επεκτείνει την παροχή βοήθειας και τις κυρώσεις που αυτή η πράξη επισύρει στους μεταφορείς ⁴⁰ και
- ✓ Η απόφαση- πλαίσιο 2002/629 ⁴¹ που θεσμοθέτησε την απόδοση ποινικού χαρακτηρισμού στο φαινόμενο της εμπορίας ανθρώπων με επιβολή από την μεριά των κρατών ποινικών κυρώσεων και προστίμων σε πρακτικές στρατολόγησης, μετακίνησης και μεταφοράς καθώς και στέγασης, με σκοπό την εκμετάλλευση του μετανάστη για καταναγκαστική εργασία, πρακτικές που εκ των πραγμάτων ομοιάζουν με δουλεία και με μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης, όπως είναι η εξώθηση στην πορνεία και την πορνογραφία.

1.8. Έμμεσα μέτρα ελέγχου της παράνομης μετανάστευσης

Καταρχήν, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το Σύστημα Πληροφοριών Schengen. Είναι μια βάση δεδομένων που περιέχει πληροφορίες ποινικού περιεχομένου τόσο για ημεδαπούς όσο και για αλλοδαπούς και είναι γνωστός και ως ο κατάλογος που απαγορεύει την είσοδο κάποιου αλλοδαπού σε ένα κράτος μέλος. Ο κατάλογος αυτός επιτελεί

---

³⁷ Ο παρών Κανονισμός εκδόθηκε στις 15 Μαρτίου του 2006 και τέθηκε σε εφαρμογή από τα κράτη μέλη στις 13 Οκτωβρίου του 2006

³⁸ Η παρούσα Οδηγία υιοθετήθηκε από την ΕΕ στις 28 Νοεμβρίου του 2002 και την οποία τα κράτη όφειλαν να ενσωματώσουν στο εθνικό τους δίκαιο έως τις 5 Δεκεμβρίου του 2004

³⁹ Η Οδηγία αυτή προέβλεπε την ενσωμάτωση της στο εκάστοτε εθνικό δίκαιο έως τις 11 Φεβρουαρίου του 2003

⁴⁰ Βλ Ζ. Παπασιώπη -Πασιά, Δίκαιο Αλλοδαπών, Εκδ. Σάκκουλα, 2015, σελ. 93-94

⁴¹ Εκδόθηκε στις 19 Ιουλίου του 2002

μια λειτουργία που στιγματίζει ανθρώπους που έχουν εκκρεμότητα με την ποινική δικαιοσύνη και θα λέγαμε πως αυτή η λειτουργία έχει και χαρακτηριστικά ποινικοποίησης.

Μια άλλη εξίσου πολύτιμη βάση δεδομένων είναι η λεγόμενη EURODAC, η βάση των δακτυλικών αποτυπωμάτων όλων των αιτούντων άσυλο ή όλων όσων έχουν συλληφθεί λόγω παράνομης διέλευσης από τα εξωτερικά σύνορα. Αντικείμενο προβληματισμού, όμως, αποτελεί αναμφισβήτητη η πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2009 να διατεθεί αυτή η βάση σε όλες τις δυνάμεις επιβολής του νόμου εντός της ΕΕ, και αυτό διότι με αυτή την ενέργεια οι αιτούντες άσυλο θα στιγματίζονταν και θα εξισώνονταν αδικώς με τον εγκληματία στη συνείδηση του κόσμου.

Τελευταία βάση δεδομένων, ιδιαίτερη χρήσιμη στο πεδίο που εξετάζουμε, είναι η VIS (Visa International System) το Σύστημα, δηλαδή, Πληροφοριών για τις Θεωρήσεις Εισόδου το οποίο περιέχει πληροφορίες και βιομετρικά στοιχεία για κάθε άτομο που επιθυμεί και υποβάλλει αίτηση για θεώρηση εισόδου στην ΕΕ. Το σύστημα αυτό εισήχθη με τον Κανονισμό 767/2008. Ο Κανονισμός αυτός υποστήριζε πως ο λόγος ύπαρξης αυτού του συστήματος είναι η προστασία της εσωτερικής ασφάλειας της ΕΕ, καθώς μέσω αυτού οι αρχές των κρατών μελών έχουν πρόσβαση σε στοιχεία ατόμων όταν προκύπτουν βάσιμες ενδείξεις διάπραξης σοβαρού ποινικού αδικήματος, όπως η τρομοκρατία^{42 43}.

1.9. Οι απαραίτητες εγγυήσεις

Σε διεθνές επίπεδο τα κράτη μέλη υπόκεινται σε ένα γενικότερο σύστημα ελέγχου μέσω της εφαρμογής του Χάρτη της ΕΕ, των γενικών αρχών του ευρωπαϊκού δικαίου, του παράγωγου δικαίου της ΕΕ, όπως οι Κανονισμοί και οι Οδηγίες και, τέλος, ο σπουδαιότερος και ουσιαστικότερος έλεγχος γίνεται από την δικαιοσύνη και, συγκεκριμένα, από το Δικαστήριο της ΕΕ. Το ΔΕΕ έχει αποφανθεί πολλές φορές σχετικά με τα όρια στην επιβολή της προσωρινής κράτησης για τους παράτυπους μετανάστες, για την επιβολή ποινικών κυρώσεων σε αυτούς που είναι υπό το καθεστώς της επιστροφής ή για τα σωφρονιστικά καταστήματα για εκείνους που αναμένεται να απομακρυνθούν.

1.10. Ο ρόλος του ΔΕΕ

Το στοιχείο της ποινικοποίησης της παράτυπης μετανάστευσης προκύπτει και από τη σαφή αναφορά από το Δικαστήριο της ΕΕ στο ποινικό δίκαιο με την χρήση της έκφρασης «ποινικές κυρώσεις» (*«penal sanctions»*) όταν αποφάσισε πως οι εθνικές ρυθμίσεις των κρατών μελών στο πεδίο του ποινικού δικαίου θα πρέπει να είναι εναρμονισμένες με τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και, ιδίως, με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου⁴⁴. Το Δικαστήριο της ΕΕ έκρινε πως μολονότι τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα επιβολής ποινικών κυρώσεων, δεν θα πρέπει να υπονομεύουν την αποτελεσματικότητα της εφαρμογής της Οδηγίας για την

⁴² Den Boer M., "The fight against terrorism in the second and third pillars of the Maastricht Treaty: complement or overlap." European democracies against terrorism. Routledge, 2019. Σελ.211-226

⁴³ Mitsilegas, V. et al "The European Union and internal security: guardian of the people?. Springer, 2003,50

⁴⁴ Case C-329/11 Alexandre Achughbabian v Préfet du Val-de-Marne, Judgment, Grand Chamber, 6 December 2011, paras 48 and 49.

επιστροφή παρεμποδίζοντας ή καθυστερώντας την διαδικασία απομάκρυνσης, γιατί κάτι τέτοιο θα ερχόταν σε σύγκρουση με το δίκαιο της ΕΕ⁴⁵. Το Δικαστήριο μάλιστα πρόταξε ως βέλτιστη λύση την επιβολή κυρώσεων με τη μορφή προστίμων έτσι ώστε να μην ματαιώνεται ο σκοπός της Οδηγίας και παράλληλα να αποφεύγονται οι στερητικές της ελευθερίας ποινές, όπως η κράτηση⁴⁶.

Το Δικαστήριο της ΕΕ έχει, ακόμα, αποφανθεί πως η στερητική της ελευθερίας ποινή δεν θα πρέπει να επιβάλλεται, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, ούτε πριν την έκδοση απόφασης για την επιστροφή αλλά ούτε κατά την διάρκεια της εκτέλεσης της απόφασης για επιστροφή, καθώς αυτό δικαιολογείται από την απαίτηση της πραγματοποίησης της επιστροφής το συντομότερο δυνατό

47.

1.11. Παρατηρήσεις σχετικά με την αυστηρότητα

Γενικά θα μπορούσαμε να ομολογήσουμε πως οι κυρώσεις που προβλέπονται για αυτούς που βοηθούν τους παράνομους μετανάστες είναι αυστηρότερες από εκείνες που προβλέπονται για αυτούς που εισέρχονται ή διαμένουν παράνομα, και το γεγονός αυτό εξηγείται από το ότι για τους αλληλέγγυους δεν εφαρμόζεται το πρόσθετο μέτρο της απέλασης, το οποίο όμως εφαρμόζεται για τους μετανάστες. Η πιο σπουδαία επιπλέον εξήγηση που μπορεί να δοθεί στην παραπάνω διάκριση είναι πως τα άτομα αυτά που υποβοηθούν το φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης μπορεί να ασχολούνται και με εγκληματικές δραστηριότητες που τιμωρούνται από το νόμο, όπως με το έγκλημα της λαθρεμπορίας και της εμπορίας ανθρώπων.

1.12. Η ποινικοποίηση στα κράτη μέλη και στην Αγγλία: περιπτώσιολογία

i. Παράνομη είσοδος

Περιπτώσιολογικά, αναφορικά με την τιμώρηση της παράνομης εισόδου βάσει του εθνικού δικαίου κάποιων κρατών στην ευρωπαϊκή ήπειρο οφείλουμε να σημειώσουμε τα εξής: η Γαλλία, η Γερμανία και η Ιταλία έχουν ποινικοποιήσει την παράνομη είσοδο παρά το γεγονός ότι η Συνθήκη Schengen δεν προβλέπει τέτοια ρύθμιση. Από την άλλη, η Ολλανδία τιμωρεί εφόσον παραβιάζεται η SBC⁴⁸. Στην περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου, αυτό, επίσης, επιβάλλει ποινή στην περίπτωση της παράνομης εισόδου, παρά το γεγονός ότι δεν υπάγεται στο SBC.

Ειδικότερα, η Γαλλία προβλέπει την επιβολή κράτησης και προστίμου συγχρόνως, ενώ στην Αγγλία, αντίθετα, υπάρχει η δυνατότητα επιβολής τόσο και των δύο όσο και χωριστά της φυλάκισης ή του προστίμου. Στη Γερμανία, επίσης, εφαρμόζεται η λογική των δύο αυτών εναλλακτικών, ενώ η Ισπανία αποτελεί την εξαίρεση ανάμεσα σε αυτές τις χώρες, καθώς δεν έχει

---

⁴⁵ Case C-430/11 Md Sagor, Judgment, 6 December 2012, para 32; Case C-329/11 Alexandre Achughbabian v Préfet du Val-de-Marne, Judgment, Grand Chamber, 6 December 2011, paras 39 and 43; Case C-61/11 PPU Hassen El Dridi (alias Soufi Karim) [2011] I-03015, Judgment, 28 April 2011, paras 55-59

⁴⁶ Case C-430/11 Md Sagor, Judgment, 6 December 2012, para 34

⁴⁷ Case C-329/11 Alexandre Achughbabian v Préfet du Val-de-Marne, Judgment, Grand Chamber, 6 December 2011, paras 44-45

⁴⁸ Schengen Borders Code

ακόμα ποινικοποιήσει την είσοδο πολιτών τρίτων χωρών χωρίς προηγούμενη άδεια ή τα απαραίτητα νομιμοποιητικά έγγραφα.

Όσον αφορά τα χρονικά περιθώρια των ποινών, το Ηνωμένο Βασίλειο προβλέπει στο δίκαιο του πιο αυστηρή ποινή κράτησης διάρκειας έως 2 έτη αλλά και πιο επιεική διάρκειας έως έξι μηνών, όπως αντίστοιχα συμβαίνει και στην Ολλανδία που ορίζει πως έως έξι μήνες μπορεί να κρατηθεί ο παράτυπα εισερχόμενος στη χώρα. Επίσης, ενός έτους φυλάκιση ρυθμίζει το γαλλικό και γερμανικό δίκαιο. Στο πεδίο του ποσού του πρόστιμου, η Ιταλία προβλέπει στη νομοθεσία της το πιο υψηλό πρόστιμο σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες, ενώ ακολουθεί η Αγγλία, η Ολλανδία και, τέλος, η Γαλλία.

ii. Παράνομη διαμονή

Εξετάζοντας στο σημείο αυτό το πεδίο της παράνομης διαμονής, αρχικά πρέπει να επισημανθεί πως ενώ η Οδηγία για την επιστροφή κάνει λόγο για τους παράνομα διαμένοντες πολίτες τρίτων χωρών, δεν προβλέπει ποινές υπό αυτή την οπτική της διαμονής. Ακόμα, τόσο η Ολλανδία όσο και η Γαλλία δεν τιμωρούν την παράνομη διαμονή καθαυτή, καθώς, ιδίως η Γαλλία αναγκάστηκε να καταργήσει την ποινική τιμωρία της παράνομης διαμονής που προέβλεπε μέχρι το 2012 με κράτηση και πρόστιμο, αφού έπρεπε να συμμορφωθεί με σχετική νομολογία του ΔΕΕ⁴⁹. Η Ιταλία στο ίδιο σκεπτικό με τις πιο πάνω χώρες έχει αποποινικοποιήσει την παράτυπη διαμονή υπάγοντας την αποκλειστικά σε διοικητική ποινή. Στην Ολλανδία συμβαίνει το εξής: μολονότι καθαυτή η παράνομη διαμονή δεν τιμωρείται, παρ'όλα αυτά σε κάποιον μπορεί να επιβληθεί ποινική κύρωση, εφόσον θεωρηθεί ανεπιθύμητος αλλοδαπός ή εάν υπόκειται σε απαγόρευση εισόδου αλλά δεν έχει συμμορφωθεί και παραμένει στο ολλανδικό έδαφος. Εν κατακλείδι, η μοναδική χώρα που δεν τιμωρεί την παράνομη διαμονή είναι η Γαλλία.

Αναφορικά με τις ποινές ανά χώρα, στην Αγγλία προβλέπεται για την παράτυπη διαμονή και πρόστιμο και φυλάκιση, στη Γερμανία και την Ολλανδία είτε το ένα είτε το άλλο, ενώ η Ιταλία και η Ισπανία προβλέπουν μόνο χρηματικές κυρώσεις.

iii. Παροχή βοήθειας

Στο πεδίο της παροχής βοήθειας από ορισμένα άτομα ή φορείς στην παράνομη είσοδο μεταναστών, όλα σχεδόν τα κράτη μέλη έχουν ποινικοποιήσει την πρακτική αυτή. Παρά μόνο η Αγγλία και η Γερμανία εξαρτούν την επιβολή κύρωσης σε αυτούς που συνδράμουν από την απόδειξη της ύπαρξης οικονομικού οφέλους. Μόνη υποσημείωση σε αυτό θα μπορούσε να αναφερθεί η πρόβλεψη στο γερμανικό δίκαιο πως δεν λαμβάνεται υπόψη το οικονομικό στοιχείο, υπό την προϋπόθεση πως αυτός που συνέδραμε το έκανε επανειλημμένως ή βοήθησε πολλούς μετανάστες. Στον αντίποδα, η χρήση του κριτηρίου του οικονομικού οφέλους στο Ηνωμένο

---

⁴⁹ Case C-329/11 Alexandre Achughbabian v Préfet du Val-de-Marne, Judgment, Grand Chamber, 6 December 2011; See République Française (2012), LOI No. 2012-1560 du 31 décembre 2012 relative à la retenue pour vérification du droit au séjour et modifiant le délit d'aide au séjour irrégulier pour en exclure les actions humanitaires et désintéressées, Exposé des Motifs, NOR : INTX1230293 (www.legifrance.gouv.fr/affichLoiPubliee.do;jsessionid=6D983780B353DB5BA0E95C81E15D792B.tpdjo11v_1?idDocument=JORFDOLE000026425454&type=expose&typeLoi=&legislature=)

Βασίλειο χρησιμοποιείται μόνο για αυτούς που βοηθούν τους αιτούντες άσυλο. Στη Γαλλία επίσης, στην Ιταλία, την Ισπανία και την Ολλανδία το κέρδος δεν αποτελεί στοιχείο της κατηγορίας για τους αλληλέγγυους που βοηθούν τους μετανάστες.

Αυτό ακόμα που ισχύει τόσο στη Γερμανία όσο και στις Κάτω Χώρες αλλά και στην Ιταλία είναι πως δεν υφίσταται στο δίκαιο τους καμία απολύτως εξαίρεση για εκείνα τα άτομα που υποκινούν την παράνομη είσοδο, κάτι το οποίο δεν ισχύει στην περίπτωση της Αγγλίας. Εκεί έχει νομοθετηθεί πως εξαιρούνται εκείνοι οι οποίοι βοηθούν πρόσφυγες δρώντας για λογαριασμό κάποιας οργάνωσης και το οποίο γίνεται αφιλοκερδώς, αυτό όμως δεν ισχύει όταν δρουν μεμονωμένα ως ιδιώτες. Η Ισπανία, από την άλλη, εξαιρεί από τις κυρώσεις αυτούς που μετακινούν αιτούντες άσυλο ενώ, τέλος, στη Γαλλία εξαιρούνται ρητώς από το ρυθμιστικό πλαίσιο αυτοί που βοηθούν προσφέροντας νομικές συμβουλές και πρόσβαση σε βασικά είδη όπως φαγητό, διαμονή, ιατρική περίθαλψη ή οποιαδήποτε άλλη υπηρεσία σχετική με την προστασία της προσωπικότητας, της αξιοπρέπειας και της υγείας του μετανάστη.

Στο πεδίο αυτό της διευκόλυνσης της παράνομης εισόδου όλα τα υπόλοιπα κράτη μέλη προβλέπουν ως ποινές και στερητικές της ελευθερίας και χρηματικά πρόστιμα σωρευτικά ή διαζευκτικά, με μόνο την Ισπανία να αποκλίνει από αυτό, η οποία προβλέπει στην εθνική της νομοθεσία μόνο στερητικές της ελευθερίας ποινές. Σημαντική αναφορά θα πρέπει να γίνει στο Ηνωμένο Βασίλειο στο δίκαιο του οποίου προβλέπονται οι ποινές αυτές είτε σωρευτικώς είτε εναλλακτικώς. Αντίθετα, η Γαλλία και η Ιταλία προβλέπουν τις ποινές αυτές μόνο σωρευτικά, ενώ στη Γερμανία και την Ολλανδία εφαρμόζονται αυτές διαζευκτικώς.

Από πλευράς του ύψους του προστίμου, η Ολλανδία έχει το υψηλότερο πρόστιμο και ακολουθούν η Γαλλία, η Ιταλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, ενώ από μεριάς στερητικής της ελευθερίας ποινής, η Αγγλία έχει νομοθετήσει την πιο αυστηρή φυλάκιση διάρκειας 14 ετών, ακολουθούν η Γερμανία και η Γαλλία με πρόβλεψη φυλάκισης έως 5 έτη, η Ιταλία από 1 έως 5 έτη και η Ισπανία από 4 έως 8 έτη φυλάκισης.

Στο πεδίο της Οδηγίας για τη διευκόλυνση εξετάζεται η επιβολή ποινικών μέτρων για αυτούς που παρέχουν βοήθεια για παράτυπη διαμονή στο έδαφος ενός κράτους μέλους, όμως δεν περιλαμβάνονται καθόλου αποκλίσεις για ανθρωπιστικούς λόγους. Σε όλες τις χώρες στην ευρωπαϊκή ήπειρο που εξετάζονται στην παρούσα μελέτη και οι οποίες είναι η Γερμανία, η Ιταλία, η Ισπανία, η Ολλανδία και η Γαλλία αλλά και η Αγγλία, αυτές τιμωρούν την προσφορά βοήθειας για παράνομη διαμονή και, ιδίως, στις τέσσερις πρώτες το κέρδος αποτελεί μέρος στοιχειοθέτησης του εγκλήματος. Θα πρέπει πάντως να τονίσουμε πως και εδώ βρίσκουν εφαρμογή εξαιρέσεις τις οποίες προβλέπει και η Γαλλία και η Ισπανία όπως και η Ιταλία, εν αντιθέσει με την Αγγλία και την Ολλανδία που δεν δέχονται τέτοια απόκλιση. Περιπτωσιολογικά στο σημείο αυτό αναφορικά με τις ποινές, και στην περίπτωση της υποβοήθησης στην παράνομη διαμονή όλα τα προαναφερόμενα κράτη προβλέπουν το μέτρο του προστίμου. Κάτι, επίσης, που διαφοροποιεί την Ισπανία σε σύγκριση με τα υπόλοιπα υπό κρίση κράτη είναι πως δεν έχει προβλέψει η νομοθεσία της στερητικές της ελευθερίας ποινές για παράνομη διαμονή.

iv. Άλλες περιπτώσεις

Απομακρυνόμενοι από τα παραπάνω ζητήματα περί διάκρισης της παράνομης εισόδου ή διαμονής και συνεχίζοντας την εξέταση της ουσίας του ζητήματος που δεν είναι άλλο πέρα από την ποινικοποίηση εν γένει της παράνομης μετανάστευσης και όλων των μορφών αυτής, οφείλουμε να σταθούμε στη γενική υποχρέωση των δημοσίων υπαλλήλων⁵⁰, οι οποίοι υποχρεούνται να αναφέρουν αμέσως την ύπαρξη παράνομων μεταναστών, εφόσον υποπέσει στην αντίληψη τους κάτι τέτοιο προκειμένου να δράσουν αναλόγως οι αρμόδιες αρχές. Κάτι τέτοιο μπορεί να συμβεί από έναν ιατρό, για παράδειγμα, από την στιγμή που γίνει αντιληπτό πως συντρέχει περίπτωση αλλοδαπού που δεν είναι εγγεγραμμένος στο εθνικό σύστημα υγείας ή, όταν κάποιος που εξυπηρετείται σε μια δημόσια υπηρεσία και διαπιστωθεί από μια ηλεκτρονική διασταύρωση στοιχείων ότι δεν ταυτοποιείται από το εθνικό μητρώο. Τέτοια, δηλαδή, διαπίστωση μπορεί να προκύπτει πολύ συχνά σε διάφορους τομείς και δραστηριότητες της καθημερινότητας.

Τελευταία, ωστόσο, εξίσου σημαντική λεπτομέρεια που αποδεικνύει την ποινική χροιά που διαθέτει το φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης είναι το γεγονός της απαγόρευσης, από τα κράτη που αναφέρθηκαν, στους ιδιοκτήτες κατοικιών να νοικιάζουν τους χώρους τους ως κατάλυμα σε παράνομους μετανάστες. Αυτό δικαιολογείται από τη σκέψη πως μπορεί αυτό να θεωρηθεί παροχή βοήθειας, με την έννοια μάλιστα της διευκόλυνσης συνέχισης της παράτυπης διαμονής σε μια χώρα. Γι' αυτό το λόγο, προβλέπονται πρόστιμα ακόμα και φυλάκιση για αυτά τα άτομα που παγιώνουν με την στάση τους τέτοιες μη νόμιμες καταστάσεις.

B2. Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του μέτρου της ποινικοποίησης

2.1. Τα πλεονεκτήματα

Στα επιχειρήματα υπέρ της ποινικοποίησης της παράνομης μετανάστευσης περιλαμβάνονται αναμφισβήτητα το γεγονός πως το ποινικό δίκαιο⁵¹ από άποψης αποτελεσματικότητας είναι πιο ισχυρό και δραστικό σε σύγκριση με την επιβολή απλών μέτρων διοικητικού χαρακτήρα. Αυτό συμβαίνει διότι η επιβολή πονών έχει μεγαλύτερο αποτρεπτικό χαρακτήρα όσον αφορά την επανάληψη παρόμοιων εγκληματικών πράξεων και παραδειγματίζει πιο εύκολα τους ανθρώπους από το να προβούν σε αντίστοιχες παράνομες ενέργειες.

Το διοικητικό δίκαιο, συνεπώς, με τις τυχόν κυρώσεις του, που συνήθως έχουν έναν πιο ήπιο χαρακτήρα, δεν διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο στην εμπέδωση της παρανομίας που διαπράττεται όταν κάποιος εισέρχεται χωρίς άδεια ή αντίστοιχα διαμένει υπό αυτό το καθεστώς στην επικράτεια ενός κράτους.

Εκτός αυτού, η προτίμηση στο ποινικό δίκαιο μπορεί να εξηγείται και για το λόγο ότι συνδυάζεται καλύτερα με άλλες πολιτικές σχετιζόμενες με την παράνομη μετανάστευση και, πιο

⁵⁰ που εδράζεται και νομικά επί τη βάση του εθνικού δικαίου των κρατών της Γερμανίας και της Ιταλίας

⁵¹ A. Aliverti (2012), "Exploring the Function of Criminal Law in the Policing of Foreigners: The Decision to Prosecute Immigration-related Offences", *Social and Legal Studies*, Vol. 21, pp. 511-527

συγκεκριμένα, με την πολιτική του αποκλεισμού και της ταυτοποίησης των παράτυπων μεταναστών⁵². Οι δύο αυτές πρακτικές κατά πολλούς έχουν βαρύτερες συνέπειες καθώς θα μπορούσαμε να πούμε πως οδηγούν σε ένα είδος πολιτικού θανάτου του ατόμου, αφού πολύ συχνά το εξωθούν στη μία και μοναδική λύση που δεν είναι άλλη από την επιστροφή στη χώρα προέλευσής του. Μια τέτοια ώθηση επιστροφής μόνο το ποινικό δίκαιο με τις βαρύτερες ποινές του και τον εξαναγκαστικό χαρακτήρα που έχει θα μπορούσε να πετύχει.

2.2. Ο αντίλογος: τα μειονεκτήματα

Πάντως στο άλλο επιχείρημα υπέρ της χρήσης του ποινικού δικαίου για την αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης το οποίο εμπεριέχει την έννοια της δημόσιας προστασίας και του κοινού καλού, υπάρχει και ο αντίλογος σύμφωνα με τον οποίο υφίσταται σε μια τέτοια περίπτωση το εξής οξύμωρο: από τη μία να μιλούμε για τον παράνομο μετανάστη που είναι το θύμα της υπόθεσης καθώς συχνά αυτοί οι άνθρωποι, όπως αναφέραμε, αναγκάζονται να φύγουν από τον τόπο τους για διάφορους λόγους, και από την άλλη έχουμε το εκάστοτε κράτος που προσπαθεί με κάθε τρόπο να τους απομακρύνει και να τους απομονώσει παρά την ευάλωτη κατάσταση στην οποία αυτοί έχουν περιέλθει. Μια στάση που θα λέγαμε πως εγείρει ερωτηματικά σχετικά με το εάν αυτό είναι συμβατό με τις αρχές ενός κράτους δικαίου. Το κράτος αυτό, κατά πολλούς, λειτουργεί με αυτά τα νομικά τεχνάσματα ως μέσο που βλάπτει σοβαρά τη ζωή του μετανάστη και ενισχύει εν τέλει την παρανομία, καθώς δεν είναι καθόλου σπάνιο, εξαιτίας αυτής της περιθωριοποίησης των μεταναστών, οι τελευταίοι να καταλήγουν να είναι όμηροι πρακτικών εκμετάλλευσης.

2.3. Η αναγκαιότητα της ποινικοποίησης και οι συνέπειες της

Για πολλά ευρωπαϊκά κράτη και, ιδίως, για αυτά της Μεσογείου που υποφέρουν ακόμα και σήμερα από τα «κύματα» χιλιάδων παράτυπων μεταναστών από την Αφρική, η ποινικοποίηση της παράτυπης μετανάστευσης αποτελούσε μονόδρομος προκειμένου να αποτραπεί μια «πραγματική εισβολή» στην ΕΕ^{53 54}. Έτσι, χρειάστηκαν επαρκή αποτρεπτικά μέτρα που μόνο ο κλάδος του ποινικού δικαίου θα μπορούσε να προσφέρει. Για πολλά κράτη, συνεπώς, η επιβολή ποινών και η εφαρμογή πολιτικών απομάκρυνσης ή επιστροφής αποτελεί τη μοναδική διέξοδο από την παρατυπία.

Στην πραγματικότητα, όμως, τα αποτελέσματα μιας τέτοιας πολιτικής έχουν ορισμένες αρνητικές συνέπειες στη ζωή των μεταναστών με πρώτο και κυριότερο μειονέκτημα την περιθωριοποίηση των ευάλωτων αυτών ατόμων, που το αίσθημα αυτό μπορεί να οδηγήσει περαιτέρω σε χειρότερες καταστάσεις μέχρι, δηλαδή, και στη διάπραξη εγκληματικών πράξεων

---

⁵² F. Düvell (2011), “Paths into Irregularity: The Legal and Political Construction of Irregular Migration”, *European Journal of Migration and Law*, Vol. 13 pp. 275-295; B. Anderson (2013), *Us and Them? The Dangerous Politics of Immigration Control*, Oxford: Oxford University Press

⁵³ Παραδείγματος χάριν, χώρες της Μεσογείου όπως η Ιταλία, η Ελλάδα, η Ισπανία αλλά και της κεντρικής Ευρώπης όπως η Ουγγαρία και η Αυστρία υιοθέτησαν μια τέτοια ρητορική μίσους ενάντια στους μετανάστες

⁵⁴ H. de Haas (2007), “The myth of invasion – Irregular migration from West Africa to the Maghreb and the European Union”, *International Migration Institute, University of Oxford, Oxford* (www.imi.ox.ac.uk/pdfs/Irregular%20migration%20from%20West%20Africa%20-%20Hein%20de%20Haas.pdf)

για λόγους επιβίωσης από πλευράς των αλλοδαπών. Επιπλέον, η διαφορετική αντιμετώπιση των παράτυπων μεταναστών και η μεταχείριση τους υπό τη σκοπιά του ποινικού δικαίου ⁵⁵, αλλά και η απόδειξη του γεγονότος πως ζουν υπό ένα καθεστώς περιθωριοποίησης εκ του λόγου και μόνο ότι είναι χωρίς χαρτιά, διαφαίνεται ξεκάθαρα και από τον αποκλεισμό ή από τον περιορισμό τους από κάποιες δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα από το άνοιγμα λογαριασμών τραπεζής, μέτρο το οποίο γίνεται αντιληπτό στην έννομη τάξη πολλών κρατών.

Συγχρόνως, δημιουργείται γόνιμο έδαφος για την εκμετάλλευσή τους από επιτήδειους, συμπεριφορά, όμως, που συχνά δεν τιμωρείται, καθώς τέτοια περιστατικά δύσκολα αποκαλύπτονται και καταγγέλλονται από τους μετανάστες λόγω και της ευάλωτης θέσης τους. Τέλος, η αντιμετώπιση αυτή των συγκεκριμένων ανθρώπων ενέχει και τον κίνδυνο δημιουργίας φυλετικού προφίλ για αυτούς με αρνητικό αντίκτυπο για την μετέπειτα επιβίωσή τους, καθώς βρίσκονται στο στόχαστρο μόνο και μόνο λόγω της δεινής τους αυτής κατάστασης. Τα παραπάνω έχουν καταστροφικές συνέπειες στην ψυχική υγεία των μεταναστών ⁵⁶, καθότι στην πράξη έχει αποδειχθεί πως η διάγνωση κατάθλιψης και άλλων ψυχικών ασθενειών στα άτομα αυτά είναι ιδιαίτερος συνήθης.

2.4. Ο κίνδυνος για τα θεμελιώδη δικαιώματα

Στην προσπάθεια οριοθέτησης της έννοιας που μας απασχολεί θα πρέπει να γίνει μια επισήμανση: πως ενυπάρχει μια σαφής διάκριση μεταξύ των μέτρων που λαμβάνονται και αποβλέπουν στον περιορισμό ή, ακόμα, και στον αποκλεισμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ατόμων που εισέρχονται ή διαμένουν παράνομα σε μια χώρα και των μέτρων που ποινικοποιούν τους ίδιους λόγω του παράνομου αυτού καθεστώτος βάσει του οποίου βρίσκονται στο ξένο κράτος. Τα θεμελιώδη αυτά δικαιώματα που απολαμβάνουν μέχρι και οι παράτυποι μετανάστες εδράζονται στην ύπαρξη τους σε δύο γενικές αρχές: την αρχή της ισότητας και την αρχή της μη διάκρισης. Η παραβίαση αυτών των δικαιωμάτων συμβαίνει *de facto* και ουσιαστικά υλοποιείται με τα μέτρα που ποινικοποιούν τους παράτυπους μετανάστες και αυτούς που τους βοηθούν. Με αυτό τον τρόπο οδηγούμαστε στην αδρανοποίηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών των προσώπων αυτών. Πάντως, και οι ίδιοι πολλές φορές αποφεύγουν εσκεμμένα την απόλαυση αυτών των δικαιωμάτων μέσω της μη πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες που δικαιούνται, λόγω του φόβου εντοπισμού τους, επιβολής κυρώσεων εις βάρος τους και απομάκρυνσης τους από το εν λόγω έδαφος.

Η απομόνωση την οποία υφίστανται οι μετανάστες τόσο από νομικής απόψεως, λόγω της στέρησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους, όσο και από κοινωνικής απόψεως, είναι ιδιαίτερα εμφανής, αφού εξαιτίας του καθεστώτος υπό του οποίου έχουν εισέλθει στη χώρα είναι αποξενωμένοι από την υπόλοιπη κοινωνία και αναγκάζονται έτσι να ζουν με ένα αίσθημα περιθωρίου και ανασφάλειας. Ακόμα, απαράδεκτη θεωρείται και η στόχευση συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων, καθώς είναι φανερό η προτίμηση των αρχών να προβαίνουν σε ελέγχους

---

⁵⁶ Z. Steel, D. M. Silove, R. Brooks, S. Momartin, B. Alzuhairi and I Suslijk (2006), "Impact of immigration detention and temporary protection on the mental health of refugees", *British Journal of Psychiatry*, Vol. 188, pp. 58-64

ατόμων που εντάσσονται σε μειονότητες⁵⁷. Αυτό καταδεικνύει απερίφραστα την προκατάληψη που υπάρχει στη κοινωνία αλλά και τη δυσμενή μεταχείριση αυτών των ανθρώπων.

Γι' αυτό το λόγο και η κράτηση έχει κατακριθεί, καθώς δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο την ευάλωτη κατάσταση με την οποία έρχονται αντιμέτωποι στην καθημερινότητά τους οι μετανάστες, αφού οι συνθήκες κράτησης στις φυλακές είναι συνυφασμένες με την έννοια της ταπεινωτικής και απάνθρωπης μεταχείρισης.

Συνεπώς, δεδομένου πως τα μέτρα ποινικοποίησης παραβιάζουν τέτοιες θεμελιώδεις αρχές, τίθεται θέμα ως προς τη νομιμότητα της επιβολής τους και εάν συμβιβάζονται με τις αρχές και το πνεύμα του κράτους δικαίου. Γίνεται, έτσι, αντιληπτή η διάσταση ανάμεσα στην αρχή της νομιμότητας με βάση την οποία θα πρέπει να δρα το εκάστοτε κράτος και του τρόπου με τον οποίο στην πράξη ασκεί αυτό την εξουσία του. Με άλλα λόγια, αποτυπώνεται μια αναντιστοιχία, μια απουσία ευθυγράμμισης των αρχών και των αξιών ενός ευάλωτου ατόμου με τις πολιτικές και τα μέτρα που εφαρμόζει ένα κράτος.

Ανάλογο προβληματισμό θα πρέπει να εγείρει και το γεγονός πως οι αλληλέγγυοι και οι ΜΚΟ⁵⁸ στιγματίζονται και συχνά η δράση τους δαιμονοποιείται και, εν συνεχεία, ποινικοποιείται σε μια απέλπιδα προσπάθεια αντιμετώπισης των μεταναστευτικών ροών. Η πολιτεία δίνει έμφαση στην πάταξη του εγκλήματος της λαθρεμπορίας και της εμπορίας ανθρώπων και χρησιμοποιεί τα δύο αυτά εγκλήματα ως πρόσχημα πολλές φορές για την απόδοση κατηγοριών σε ΜΚΟ και ανθρώπους που βοηθούν, αδιαφορώντας και βάζοντας σε δεύτερη μοίρα τα θύματα του μεταναστευτικού προβλήματος που δεν είναι άλλα από τα άτομα εκείνα που αναγκάζονται να αφήσουν τον τόπο τους για ένα καλύτερο μέλλον. Το ζήτημα της εξάλειψης διάφορων εγκληματικών πράξεων που σχετίζονται με τη διακίνηση ατόμων φαίνεται πως εργαλειοποιείται συχνά από τα κράτη με απώτερο σκοπό να θεσμοθετήσουν αυτά ένα πιο αυστηρό νομοθετικό πλαίσιο⁵⁹ για την παράνομη μετανάστευση.

2.5. Η διάκριση των εννοιών της λαθρεμπορίας και της εμπορίας ανθρώπων

Στο σημείο αυτό αξίζει να διακρίνουμε τις δύο αυτές έννοιες. Αρχικά, το λαθρεμπόριο⁶⁰ έχει σχέση με την παροχή βοήθειας σε αλλοδαπό για είσοδο στην επικράτεια ξένου κράτους με σκοπό το κέρδος. Χαρακτηριστικό γνώρισμά του αποτελεί, δηλαδή, το οικονομικό όφελος και δεν περιλαμβάνει κατά γενικό κανόνα τα στοιχεία της ύπαρξης θύματος, της χρήσης βίας ή του εξαναγκασμού, καθώς ο μετανάστης απλά έχει ανάγκη τον διακινητή μόνο και μόνο για να περάσει τα σύνορα.

Αντίθετα, το αδίκημα της εμπορίας ανθρώπων είναι συνυφασμένο με τις έννοιες του θύτη-θύματος, της βίας και του εξαναγκασμού, αφού σχετίζεται με την εξώθηση σε καταναγκαστική

⁵⁷ Σύμφωνα με έρευνες, στους δρόμους πολλών ευρωπαϊκών πόλεων είναι πολύ πιθανότερο να σταματήσουν για έλεγχο και διασταύρωση στοιχείων ταυτότητας αλλοδαπό παρά ημεδαπό άτομο.

⁵⁸ Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

⁵⁹ 6 J.M. Chacón (2012), "Overcriminalizing Immigration" *Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. 102, No. 3, pp. 613 – 652

⁶⁰ EU Organized Crime Situation Report, Report for the Year 1998, op. cit. <https://www.coe.int/t/dg1/legalcooperation/economiccrime/organisedcrime/Report1998E.pdf>

εργασία ή στην πορνεία. Η εμπορία ανθρώπων, δηλαδή, περιλαμβάνει τα χαρακτηριστικά της στρατολόγησης, μεταφοράς, παραλαβής με τη βία ανθρώπων με σκοπό την εκμετάλλευσή τους.

Επομένως, οι δύο αυτές έννοιες αν και χρησιμοποιούνται ιδιαίτερος στη δημόσια ζωή με αφορμή το μεταναστευτικό, δεν συνδέονται μεταξύ τους και οδηγούν σε σύγχυση σχετικά με το ποιες πράξεις θα πρέπει να αποτελούν αντικείμενο ποινικοποίησης.

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης του 2005 για τη δράση της εμπορίας ανθρώπων ποινικοποίησε ρητά την παράνομη αυτή πράξη. Αξιοσημείωτο αποτελεί, επίσης, το δεδομένο πως σε καμία διεθνή συνθήκη δεν προβλέφθηκε η ποινικοποίηση της παράνομης εισόδου πολιτών άλλης χώρας που είναι ταυτόχρονα και θύματα εμπορίας ανθρώπων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί αναμφίβολα το άρθρο 5 του Πρωτοκόλλου του 2000 του ΟΗΕ κατά της λαθρεμπορίας το οποίο αποκλείει ρητώς την ποινική μεταχείριση των μεταναστών που έχουν αποτελέσει αντικείμενο λαθρεμπορίας⁶¹.

2.6. Η στάση των πολιτικών

Το τοξικό αυτό κλίμα που δημιουργείται από τους πολιτικούς έναντι των μεταναστών στις χώρες διέλευσης αποτελεί συχνά την αιτία για τη νομοθέτηση αυστηρών ποινικών κυρώσεων στα άτομα αυτά που απλώς αναζητούν ένα καταφύγιο σε μια άλλη χώρα. Οι τοπικοί άρχοντες δημιουργώντας συνθήκες καχυποψίας και ξενοφοβίας προΐστανται της προσπάθειας ποινικοποίησης της παράνομης μετανάστευσης προκειμένου όπως ισχυρίζονται «να σωθεί ο τόπος».

Οι ΜΚΟ και οι εθελοντές εν γένει έχουν ασκήσει στο παρελθόν πολλές φορές κριτική για τον προσανατολισμό των πολιτικών των κρατών μελών πάνω στο θέμα αυτό, ζητώντας την παύση της δίωξης και του εκφοβισμού αθώων πολιτών που απλά βοηθούν τους μετανάστες για μια ασφαλή και αξιοπρεπή μετακίνηση και διαβίωσή τους και, παράλληλα, έχουν ως πάγιο αίτημα τη χρήση των αντίστοιχων δημόσιων πόρων για την εξάρθρωση μεγάλων διεθνών εγκληματικών δικτύων που εκμεταλλεύονται τους μετανάστες. Για αυτούς η προσφορά βοήθειας, η επίδειξη αλληλεγγύης και η παροχή βασικών ειδών και, συνολικά, το έργο των εθελοντών θα πρέπει να επικροτείται και όχι να παρεμποδίζεται και να ποινικοποιείται⁶².

2.7. Παραδείγματα καταπάτησης δικαιωμάτων

Η ποινικοποίηση, λοιπόν, της προσπάθειας προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων των μεταναστών εκφεύγει του ζητήματος της παράτυπης μετανάστευσης και θέτει σε κίνδυνο κοινές ευρωπαϊκές αξίες, όπως για παράδειγμα το αίσθημα της ευθύνης, της αλληλεγγύης, της διαφύλαξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και υποσκάπτει την κοινωνική εμπιστοσύνη και συνοχή και εν τέλει τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος. Οι ΜΚΟ έχουν κατά καιρούς καταγγείλει δημοσίως τη στάση των αρχών σε κράτη όπως η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ουγγαρία, κατηγορώντας αυτές για προκατάληψη, δυσχεραίνοντας το έργο τους μέσω τακτικών διωγμού, με τη χρήση βίας, κράτησης και εκφοβισμού των εθελοντών. Χαρακτηριστική περίπτωση χώρας που

⁶¹ Βλ. Ζ. Παπασιώπη -Πασιά, Δίκαιο Αλλοδαπών, Εκδ. Σάκουλα, 2015, σελ. 88

⁶² https://www.caritasinternational.be/wp-content/uploads/2019/06/190617_Caritas_Europa_criminalisation_solidarity_FINAL.pdf?x91698

έχει βάλλει εδώ και καιρό στο στόχαστρο τους αλληλέγγυους είναι η Ουγγαρία η οποία εισήγαγε την ποινικοποίηση των ΜΚΟ και των αλληλέγγυων με την αιτιολογία ότι προάγουν την παρανομία και ενισχύουν τη διέλευση και παραμονή ατόμων εντός της χώρας χωρίς τα απαραίτητα έγγραφα, κίνηση η οποία δέχτηκε σφοδρές αντιδράσεις από τη διεθνή και ευρωπαϊκή κοινότητα. Η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 19 Ιουλίου του 2018 καταδίκασε τις νομικές αυτές ενέργειες της ουγγρικής κυβέρνησης και κίνησε διαδικασία εις βάρος της, καθώς, όπως υποστήριξε, οι ρυθμίσεις αυτές του ουγγρικού δικαίου που ποινικοποιούν κάθε πράξη βοήθειας απέναντι σε αυτούς που αιτούνται άσυλο ή άδειας διαμονής, εγείρουν σοβαρά ερωτηματικά για το εάν είναι συμβατές με το δίκαιο της ΕΕ, τον Χάρτη της ΕΕ και την ΕΣΔΑ ⁶³.

2.8. Ο ρόλος του ΟΗΕ και η πρακτική της ΕΕ

Για τέτοια ζητήματα προστασίας από την αυθαιρεσία των κρατικών οργάνων και για τις πολιτικές περί ποινικοποίησης της παράνομης μετανάστευσης επαγρυπνεί συνεχώς ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης ⁶⁴ και η Υπηρεσία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες ⁶⁵.

Η Διακήρυξη του ΟΗΕ για τους υποστηρικτές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ορίζει πως ο καθένας είναι ελεύθερος να βοηθά με οποιονδήποτε τρόπο στην εμπέδωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ενώ το Πρωτόκολλο του ΟΗΕ για το λαθρεμπόριο εις βάρος των μεταναστών, πέρα από τον ορισμό του λαθρεμπορίου, περιλαμβάνει και ρύθμιση σύμφωνα με την οποία οι παράνομοι μετανάστες στην περίπτωση που είναι τέτοια θύματα, δεν αποτελούν πρόσωπα υποκείμενα σε ποινική δίωξη.

Βλέπουμε, επομένως, εδώ πως δεν ποινικοποιείται το θύμα, αλλά οι ποινικές συνέπειες ισχύουν μόνο για αυτούς που με πρόθεση και με οικονομικό όφελος συμμετέχουν σε αυτή την παράνομη ενέργεια.

Δυστυχώς, όμως, σε ευρωπαϊκό επίπεδο η νομοθεσία της ΕΕ δεν έχει ενσωματώσει τη νοοτροπία του Πρωτοκόλλου του ΟΗΕ με αποτέλεσμα να αφήνεται ευρύ περιθώριο στα κράτη να καθορίσουν αυτά τα όρια της επιτρεπόμενης παροχής βοήθειας λόγω αλληλεγγύης.

Έτσι, για την καλύτερη εμπέδωση της διάκρισης, είναι σκόπιμο να υπογραμμιστεί πως η ΕΕ υποχρεώνει τα κράτη μέλη να επιβάλλουν ποινικές κυρώσεις για την εκ προθέσεως διευκόλυνση παράνομης εισόδου ή διέλευσης από ένα κράτος χωρίς, όμως, να απαιτεί και το στοιχείο του κέρδους, όπως συμβαίνει με το Πρωτόκολλο του ΟΗΕ, και, άρα, από αυτό γίνεται αντιληπτό πως η ΕΕ θέτει λιγότερες προϋποθέσεις κάνοντας πιο εύκολη την τιμώρηση των αλληλέγγυων.

Στον αντίποδα, στην περίπτωση της υποβοήθησης της παράνομης διαμονής η ΕΕ κάνει σαφή μνεία στο προαπαιτούμενο του οικονομικού οφέλους, όπως και ο ΟΗΕ και, συνεπώς, ακολουθεί το ίδιο αυστηρό νομικό πλαίσιο για την κρίση του εάν ένας εθελοντής πράττει το αδίκημα του λαθρεμπορίου.

---

⁶³European Commission, “Asylum: Commission takes next step in infringement procedure against Hungary for criminalizing activities in support of asylum applicants”, 24 January 2019, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-19-469_en.htm

⁶⁴ Γνωστός και ως ΔΟΜ

⁶⁵ Άλλως αποδίδεται και ως UNHCR

Εκεί που φαίνεται να υστερεί πάλι η ΕΕ είναι στο πεδίο της βοήθειας για είσοδο ή διέλευση για ανθρωπιστικούς λόγους που ναι μεν προβλέπει τον λόγο αυτό ως εξαίρεση από τις ποινές, ωστόσο δίνει την εξουσία στα κράτη μέλη να κρίνουν αν συντρέχει αυτό το δεδομένο ή όχι.

Η κατεύθυνση αυτή που δίνει η ΕΕ έχει κατακριθεί από πολλούς ότι πάσχει από ασάφεια, καθώς αφήνει ευρύτατα περιθώρια στα κράτη να πράξουν αυτό που θεωρούν σωστό ερμηνεύοντας όπως τα συμφέρει τις γενικές αυτές ενωσιακές ρυθμίσεις υπό τη δική τους οπτική, καθώς τα μέτρα αυτά δεν παρέχουν νομικές δεσμεύσεις ⁶⁶.

Πολλοί που είναι ενάντια σε αυτή τη νομικά χαλαρή δέσμευση των κρατών μελών από την ευρωπαϊκή νομοθεσία, εφιστούν την προσοχή και διατείνονται πως η ποινικοποίηση της αλληλεγγύης εκφεύγει κατά πολύ του αντικείμενου της μετανάστευσης και υποδαυλίζει τη διαφύλαξη βασικών αρχών των ευρωπαϊκών κοινωνιών ανάμεσα στις οποίες εμπεριέχεται και η ελευθερία έκφρασης και η ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι.

Πάντως στο πεδίο των δικαιωμάτων αξίζει να αναφέρουμε πως ήδη από το 2008 εμπειρογνώμονες του Συμβουλίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών είχαν δηλώσει με ξεκάθαρο τρόπο την αντίθεση τους στην ευρωπαϊκή Οδηγία περί επιστροφής των παράνομων μεταναστών αναλογιζόμενοι τις προβλεπόμενες ποινικές κυρώσεις και τους ελέγχους που πραγματοποιούνταν.

Είχαν καταστήσει σαφές πως οι μετανάστες δεν είναι και δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως εγκληματίες. Είχαν, επίσης, κατακρίνει την πρακτική της κράτησης και προέκριναν την υιοθέτηση εναλλακτικών μέτρων από τα κράτη, ενώ υποστήριζαν πως σε κάθε περίπτωση που κρίνεται αναγκαία η επιβολή του μέτρου της κράτησης, αυτή θα πρέπει να διαρκεί όσο το δυνατόν λιγότερο προς διαφύλαξη της προσωπικότητας του προσώπου που πλήττεται από το συγκεκριμένο μέτρο.

Από την άλλη μεριά, και η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει κρούσει τον κώδωνα του κινδύνου μέσω των οργάνων της εδώ και αρκετά χρόνια. Ήδη από το 2009 το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων ⁶⁷ είχαν εντόνως διαμαρτυρηθεί για τις συνήθειες ενέργειες κάποιων κρατών, όπως για την Ολλανδία και την Πορτογαλία αναφορικά με τους παράνομους μετανάστες. Ένα χρόνο πριν, το 2008 η Επιτροπή με μια έκθεση της είχε θέσει τον προβληματισμό της για τη μεταχείριση των αλλοδαπών και ιδιαίτερα για τον σεβασμό των δικαιωμάτων τους αλλά και για τις εγκαταστάσεις και υπηρεσίες που υπάρχουν στη χώρα μας στο πεδίο της παράτυπης μετανάστευσης ⁶⁸.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης εξάλλου είχε δηλώσει με σαφή τρόπο την προτίμηση της χρήσης ορολογίας πιο ήπιας σχετικά με τους παράνομους μετανάστες. Έτσι, ανοιχτά είχε υποστηρίξει τη χρήση του όρου «*παράτυπος*» μετανάστης έναντι των όρων «*παράνομος*» ή μετανάστης «*χωρίς χαρτιά*», καθώς για το ίδιο όσο και για άλλους διεθνείς οργανισμούς αποτελεί μια λέξη με πιο

---

⁶⁶ Barlai, M., et al, eds. The migrant crisis: European perspectives and national discourses. Vol. 13. LIT VerlagMünster, 2017, 13-18

⁶⁷ γνωστή και ως CPT

⁶⁸ M Lee, 'Human Trade and the criminalisation of irregular migration' International Journal of the Sociology of Law 33 (2005) 1 – 15. E Guild & P Minderhoud Immigration and Criminal Law in the European Union: The Legal Measures and Social Consequences of Criminal Law in Member states on Trafficking and Smuggling in Human Beings Martinus Nijhoff, Leiden, 2006. R Cholewinski 'The Criminalisation of Migration in EU Law and Policy' in A Baldaccini, E Guild & H Toner, Whose Freedom, Security and Justice? EU Immigration and Asylum Law and Policy Hart, Oxford, 2007 pp 301 – 336

ουδέτερη χροιά και δεν δημιουργεί άσχημη εντύπωση για άτομα αυτά, δηλαδή, δεν στιγματίζει. Την ίδια λογική, όμως, δεν φαίνεται να ενστερνίζονται τα όργανα της ΕΕ και τα κράτη μέλη τα οποία εξακολουθούν να κάνουν χρήση της λέξης παράνομος.

B3. Το νομικό πλαίσιο στην Ελλάδα

3.1. Το προισχύσαν καθεστώς και ο νέος Κώδικας Μετανάστευσης

Στη χώρα μας τα ζητήματα της εισόδου, εγκατάστασης, μετακίνησης και εξόδου των παράνομων μεταναστών ρυθμίστηκαν από τον Έλληνα νομοθέτη για πρώτη φορά με το άρθρο 16 του Ν. 3275/1925 «περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών εν Ελλάδι»⁶⁹ και το άρθρο 25 § 1 του ΝΔ της 10.3.1926 «περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών εν Ελλάδι, αστυνομικού ελέγχου, διαβατηρίων και απελάσεων και εκτοπίσεων»⁷⁰ και το οποίο κυρώθηκε αφού πρώτα τροποποιήθηκε με το ΠΔ της 17.6.1927⁷¹. Ακολούθησε ο Ν. 4310/1929, ο οποίος τροποποιήθηκε με το Ν. 5405/1932⁷², το Ν. 719/1948⁷³, το άρθρο 4 §§ 2-3 του ΝΔ 4234/1962⁷⁴, το άρθρο 25 του ΑΝ 318/1968⁷⁵, το άρθρο 26 §§ 2-3 του Ν. 1346/1983⁷⁶ καθώς και το άρθρο 19 του Ν. 1941/1991⁷⁷. Στη συνέχεια, ο τελευταίος αυτός νόμος καταργήθηκε με το άρθρο 36 του Ν. 1975/1991⁷⁸ και με τον οποίο προβλέφθηκαν για πρώτη φορά ως ποινικά αδικήματα η παράνομη είσοδος και έξοδος αλλοδαπών από τη χώρα καθώς και η παράνομη εργασία αυτών. Σημαντικά άρθρα του παραπάνω νόμου αποτελούν τα άρθρα 4 §§ 3-4 για την παράνομη είσοδο και έξοδο, 4 §§ 8-9 σχετικά με την παράνομη κατοχή και χρήση ταξιδιωτικού εγγράφου άλλου προσώπου και, τέλος, το άρθρο 33 για την διευκόλυνση και την παροχή βοήθειας.

Πάντως αναφορικά με το τελευταίο νόμο του 1991 η επιστήμη άσκησε έντονη κριτική, καθώς οι νομικές του ρυθμίσεις χαρακτηρίστηκαν ως ένα παράδειγμα αλόγιστης αντεγκληματικής πολιτικής⁷⁹.

Την 2.6.2001 άρχισε η ισχύς του Ν. 2910/2001⁸⁰ με σημαντικά άρθρα τα εξής: το άρθρο 50 για την παράνομη είσοδο και έξοδο, το άρθρο 51 για τις υποχρεώσεις υπηρεσιών και υπαλλήλων, το άρθρο 52 για τις υποχρεώσεις συμβολαιογράφων αναφορικά με τους αλλοδαπούς, το άρθρο 53 για τις υποχρεώσεις εργοδοτών αλλοδαπών εργαζομένων, το άρθρο 54 για τη διευκόλυνση και το άρθρο 55 για τους μεταφορείς του οποίου η πρώτη παράγραφος αντικαταστάθηκε με το 37 § 1 του Ν. 3153/2003.

---

⁶⁹ Βλ. ΦΕΚ Α 24/29.1.1925

⁷⁰ Βλ. ΦΕΚ Α 90/11.3.1926

⁷¹ Βλ. ΦΕΚ Α 124/23.6.1926

⁷² Βλ. ΦΕΚ Α 121/20.4.1932

⁷³ Βλ. ΦΕΚ Α 168/28.6.1948

⁷⁴ Βλ. ΦΕΚ Α 116/30.7.1962

⁷⁵ Βλ. ΦΕΚ Α 55/16.3.1968

⁷⁶ Βλ. ΦΕΚ Α 46/14.4.1983

⁷⁷ Βλ. ΦΕΚ Α 41/18.3.1991

⁷⁸ Βλ. ΦΕΚ Α 184/4.12.1991

⁷⁹ Βλ. Σπυράκο Δ., «Ποινική αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης στο Ν. 1975/1991- Ένα παράδειγμα αλόγιστης αντεγκληματικής πολιτικής» σε Κουράκη Ν. (Επιμ.), Αντεγκληματική Πολιτική, 1994 σελ. 363 επ.

⁸⁰ Βλ. ΦΕΚ Α 91/2.5.2001

Από την 23.8.2005 άρχισε να ισχύει ο Ν. 3386/2005 με τίτλο «είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική επικράτεια»⁸¹ με πιο σημαντικό το άρθρο 83 για την παράνομη είσοδο και έξοδο, το οποίο συμπληρώθηκε με το άρθρο 45 § 1 περ. στ' του Ν. 3731/2008 και εν συνεχεία τροποποιήθηκε με το άρθρο 4 § 15 του Ν. 3875/2010 καθώς και η υποπερίπτωση του άρθρου 82 § 4 για την παράνομη επανείσοδο ανεπιθύμητου αλλοδαπού. Ακόμα, ιδιαίτερα σπουδαίο είναι και το άρθρο 73 §§ 3 του ίδιου νόμου για την παράνομη διαμονή στη χώρα όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 23§ 1 του Ν. 3491/2006, το άρθρο 14 §§ 2-3 του Ν. 3536/2007 και το άρθρο 42 § 3 του Ν. 3907/2011⁸². Στο άρθρο 86 § 6, επίσης, λόγος γίνεται για την παράνομη εργασία, ενώ στο άρθρο 87 § 7 ρυθμίζεται επακριβώς η περίπτωση της παράνομης κατοχής ταξιδιωτικού εγγράφου άλλου προσώπου και της κατοχής ή χρήσης αντίστοιχα πλαστού καθώς και οι κυρώσεις των πράξεων αυτών, ενώ στην παράγραφο 8 του ίδιου άρθρου προβλέπεται η κύρωση για την απόπειρα υπαρπαγής ταξιδιωτικού εγγράφου.

Κάνοντας μια κριτική στο Ν. 3386/2005 οφείλουμε να ομολογήσουμε πως διακρίνεται μια αναντιστοιχία μεταξύ των διατάξεων αυτού και των διατάξεων του ΠΚ, ενώ προβληματική θεωρείται και η ξεχωριστή ποινική τιμώρηση κάποιων αδικημάτων εντός του νόμου αυτού. Ακόμα, εντύπωση προκαλεί το γεγονός πως η παράνομη διαμονή τιμωρείται μόνο με διοικητικές κυρώσεις. Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε, επίσης, πως η επιβολή ποινών χρηματικής φύσεως στους μετανάστες οι οποίοι και στερούνται περιουσιακών στοιχείων ή είναι σε κακή οικονομική κατάσταση, και συνεπώς δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις ποινές αυτές, αποτελεί μια πολιτική που στερείται σημασίας, γι' αυτό το λόγο και οι Ν. 1975/1991, 2910/2001 και 3386/2005 απέτυχαν⁸³ να αναχαιτίσουν επιτυχώς το φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης.

Ακόμα, ο ισχύον νόμος 4251/2014 «Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και άλλες διατάξεις» ο οποίος ήρθε να καλύψει το κενό και τις αστοχίες των προηγούμενων νόμων, αλλά και επιχειρήσει παράλληλα να εναρμονιστεί με τις Οδηγίες της ΕΕ, σε γενικές γραμμές θα λέγαμε πως κινείται στο ίδιο πλαίσιο με τον προηγούμενο νόμο του 2005 αναφορικά με τις ποινικές διατάξεις ενώ περιέχει και κάποιες πιο αυστηρές ρυθμίσεις. Αξίζει να παρατηρήσουμε πως βάσει του άρθρου 139 § 2 του νέου νόμου διατηρούνται σε ισχύ τα άρθρα 76, 77, 78, 80, 81, 82, 83 και 89 (παρ. 1-3) του παλιού νόμου.

Τέλος, είναι ιδιαίτερο σημαντικό να επισημανθεί πως πρόσφατα υπήρξε για ακόμα μια φορά νομοθετική αλλαγή με τη ψήφιση του νέου Κώδικα Μετανάστευσης Ν. 5038/2023⁸⁴ ο οποίος δημοσιεύθηκε την 1^η Απριλίου 2023 και θα τεθεί σε εφαρμογή από την 1^η Ιανουαρίου του 2024. Με αυτό το νόμο επέρχονται κυρίως μεταβολές στις άδειες διαμονής, ενώ το πλαίσιο της ευθύνης των προσώπων που εξετάζουμε και παρακάτω παραμένει το ίδιο. Ο ισχύων νόμος βάσει του άρθρου 178 του Ν. 5038/2023 καταργείται και θα αντικατασταθεί από τα άρθρα του νέου νόμου που θα εφαρμοστεί. Ωστόσο, στην παρούσα εργασία αξίζει να επικεντρωθούμε στον ισχύοντα νόμο με αναφορά στα άρθρα που έχουν μεταβληθεί με τον νέο νόμο.

⁸¹ Βλ. Ζ. Παπασιώπη -Πασιά, Δίκαιο Αλλοδαπών, Εκδ. Σάκκουλα, 2015, σελ. 93 επ.

⁸² Βλ. ΦΕΚ Α 7/26.1.2011

⁸³ S. Castles (2010), "Why migration policies fail", Ethnic and Racial Studies, Vol. 29, No. 2, pp. 205-227, at p. 208

⁸⁴ Βλ. ΦΕΚ Α' 81/01-04-2023

3.2. Το ισχύον νομικό καθεστώς

ι. Η διακίνηση μεταναστών

Στην Ελλάδα η παροχή βοήθειας τιμωρείται από την ελληνική νομοθεσία εφόσον εμπεριέχει στοιχεία εγκλήματος, υπό την προϋπόθεση, δηλαδή, ότι εντάσσεται στην κατηγορία της παράνομης διακίνησης μεταναστών⁸⁵.

Η διακίνηση μεταναστών⁸⁶ αποδοκιμάζεται από την ελληνική έννομη τάξη με αρκετά αυστηρές ποινές βάσει του ειδικού νόμου 4251/2014⁸⁷ στον οποίο περιγράφονται αναλυτικά όλες οι μορφές που μπορεί να εκδηλώνεται στην πράξη η παράνομη αυτή ενέργεια. Στο άρθρο 30 § 1 του παρόντος νόμου⁸⁸ (άρθρο 25 του νέου Ν. 5038/2023), προβλέπεται πως η διακίνηση μεταναστών⁸⁹ περιλαμβάνει τις έννοιες:

- της μεταφοράς από το εξωτερικό, η οποία σχετίζεται με την παραλαβή μεταναστών εκτός των συνόρων της χώρας και με την προσπάθεια αποφυγής των ελέγχων στα σύνορα,
- της παραλαβής από σημείο εισόδου μεταναστών που βρίσκονται ήδη εντός των συνόρων και της μετέπειτα προώθησής τους στο εσωτερικό της χώρας,
- της διευκόλυνσης μετακίνησης με την παροχή κυρίως μεταφορικών μέσων από μεριάς του δράστη και, τέλος,
- της εξασφάλισης καταλύματος κατόπιν εκ των προτέρων συμφωνίας διακινητή και μετανάστη⁹⁰.

Χαρακτηριστικά ο ισχύων νόμος αναφέρει πως:

«Πλοίαρχοι ή κυβερνήτες πλοίου, πλωτού μέσου ή αεροπλάνου και οδηγοί κάθε είδους μεταφορικού μέσου που μεταφέρουν από το εξωτερικό στην Ελλάδα πολίτες τρίτων χωρών, που δεν έχουν δικαίωμα εισόδου στο ελληνικό έδαφος ή στους οποίους έχει απαγορευθεί η είσοδος για οποιαδήποτε αιτία, καθώς και αυτοί που τους παραλαμβάνουν από τα σημεία εισόδου, τα εξωτερικά ή εσωτερικά σύνορα, για να τους προωθήσουν στο εσωτερικό της χώρας ή στο έδαφος κράτους – μέλους της Ε.Ε. ή τρίτης χώρας ή διευκολύνουν τη μεταφορά τους ή εξασφαλίζουν σε αυτούς κατάλυμα για απόκρυψη, τιμωρούνται: α. με κάθειρξη μέχρι δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή δέκα χιλιάδων (10.000) έως τριάντα χιλιάδων (30.000) ευρώ για κάθε μεταφερόμενο πρόσωπο, β. με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή τριάντα χιλιάδων (30.000) έως εξήντα χιλιάδων (60.000) ευρώ για κάθε μεταφερόμενο πρόσωπο, αν ο υπαίτιος ενεργεί εκ κερδοσκοπίας, κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια ή είναι υπότροπος ή έχει την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου ή

⁸⁵ Βλ. ΑΠ 1033/2021 Ζ' Τμήμα

⁸⁶ Βλ. ΑΠ 1847/2018 Ζ' Τμήμα

⁸⁷ Βλ. ΦΕΚ Α' 80

⁸⁸ Στο παλιό νόμο 3386/2005 το άρθρο 88

⁸⁹ Βλ. ΑΠ 481/2020 ΣΤ' Τμήμα, Ποινικό

⁹⁰ Χαρακτηριστική απόφαση του Αρείου Πάγου αποτελεί η υπ' αριθμ. 353/2010 στην οποία ο Άρειος Πάγος είχε αποφανθεί ορθώς πως η εξασφάλιση καταλύματος αποτελεί ουσιαστικά απόκρυψη σε οικία αμέσως μόλις πραγματοποιηθεί η μεταφορά των παράνομων μεταναστών εντός των συνόρων από το εξωτερικό για ένα σύντομο χρονικό διάστημα. Ακόμα, παρόμοια λύση για την εξασφάλιση καταλύματος δίνει και η υπ' αριθμ. 817/2008 ΑΠ απόφαση η οποία έκρινε πως, εν προκειμένω η παραχώρηση ενός ισόγειου με σκοπό την απόκρυψη μεταναστών στη περιοχή της Θεσσαλονίκης μετά την μεταφορά τους από τα ελληνοτουρκικά σύνορα στον Έβρο και έως ότου γινόταν εφικτή η περαιτέρω μεταφορά τους στην Αθήνα, στοιχειοθετεί το παραπάνω αδίκημα.

τουριστικού ή ναυτιλιακού ή ταξιδιωτικού πράκτορα ή αν δύο ή περισσότεροι ενεργούν από κοινού, γ. με κάθειρξη τουλάχιστον δεκαπέντε (15) ετών και χρηματική ποινή τουλάχιστον διακοσίων χιλιάδων (200.000) ευρώ για κάθε μεταφερόμενο πρόσωπο, αν από την πράξη μπορεί να προκύψει κίνδυνος για άνθρωπο, δ. με ισόβια κάθειρξη και χρηματική ποινή τουλάχιστον επτακοσίων χιλιάδων (700.000) ευρώ για κάθε μεταφερόμενο πρόσωπο, αν στην περίπτωση γ' επήλθε θάνατος.»

91

Βασικό προαπαιτούμενο για την ποινική μεταχείριση ενός ατόμου που προβαίνει στις παραπάνω πράξεις είναι η μη κατοχή από τον αλλοδαπό στον οποίο παρέχει βοήθεια των κατάλληλων ταξιδιωτικών εγγράφων. Όμως, υπάρχουν ορισμένες εξαιρέσεις σύμφωνα με τις οποίες η παρανομία αυτή αίρεται και είναι οι εξής:

- όταν έχουμε την περίπτωση πολίτη της ΕΕ, καθώς σε αυτό το ενδεχόμενο δεν χρειάζεται για τη μετακίνηση μεταξύ των κρατών μελών η κατοχή ειδικών εγγράφων,
- όταν το άτομο που του παρέχεται τέτοιου είδους συνδρομή είναι διπλωμάτης,
- όταν μιλούμε για περίπτωση κατόχου άδειας παραμονής στη χώρα,
- όταν έχουμε άτομο που δικαιούται άσυλο ή αποτελεί περίπτωση δικαιούχου διεθνούς προστασίας.

Επίσης, στο συγκεκριμένο άρθρο προβλέπεται πως έχει μεγαλύτερη απαξία και τιμωρούνται επιβαρυντικά τρεις περιπτώσεις:

- η κατ' επάγγελμα διακίνηση⁹² παράνομων μεταναστών με σκοπό το κέρδος,
- όταν ο δράστης έχει την ιδιότητα του δημοσίου υπαλλήλου και
- όταν το αδίκημα τελείται κερδοσκοπικά, με την έννοια της αποκόμισης οικονομικού οφέλους, ανεξαρτήτως εάν αυτό πραγματοποιήθηκε τελικά ή όχι.

Ενστάσεις έχουν διατυπωθεί από πολλούς θεωρητικούς του ποινικού δικαίου σχετικά με το πλαίσιο ποινής που επιβάλλει ο νόμος ιδίως για τις διακεκριμένες μορφές του εγκλήματος που έφτανε μέχρι και την ισόβια κάθειρξη.

Όμως, με την τροποποίηση του ποινικού κώδικα του 2019 μειώθηκαν οι προβλεπόμενες αυστηρές ποινές αλλά και έπαυσαν να ισχύουν ορισμένες μορφές τέλεσης του παραπάνω εγκλήματος. Ο βασικότερος δικαιολογητικός λόγος της βαριάς τιμώρησης του αδικήματος στο παρελθόν θα λέγαμε πως είναι η προσβολή της ασφάλειας και της ευταξίας του κράτους.

---

⁹¹ Παρόμοια ρύθμιση υπάρχει και στην Ιταλία από το 2009 και η οποία ορίζει πως οι ιδιοκτήτες σκαφών ή οι καπετάνιοι που βοηθούν να εισέλθουν στην Ιταλία αλλοδαποί, χωρίς να έχουν στην κατοχή τους τα απαραίτητα χαρτιά, υπέχουν ποινική ευθύνη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το συμβάν του Αυγούστου του 2007 όταν οι ιταλικές αρχές προχώρησαν στη σύλληψη και στην απόδοση κατηγοριών σε επτά τυνήσιους ψαράδες για υποβοήθηση, κατόπιν διάσωσης 44 παράτυπων μεταναστών από την θάλασσα και της μεταφοράς τους στο έδαφος της Ιταλίας. Το Νοέμβριο, ωστόσο, του 2009 αυτοί τελικά αθωώθηκαν.

⁹² Βλ. 1638/2019, Τμήμα Ζ', Ποινικό

ii. Η παράνομη είσοδος και έξοδος

Στη χώρα μας, πάντως, όσον αφορά την ποινικοποίηση των ίδιων των μεταναστών που εισέρχονται παράνομα η πρακτική είναι να τιμωρούνται αυστηρά, ιδίως, τα τελευταία δέκα χρόνια λόγω και της όξυνσης του φαινομένου της παράτυπης μετανάστευσης.

Σύμφωνα με τη νομολογία του Αρείου Πάγου «*θεσμοθετείται ως έγκλημα η χωρίς την άδεια των αρμοδίων αρχών αυθαίρετη είσοδος προσώπων εντός των ορίων της ελληνικής επικράτειας, προκειμένου να αποφευχθεί η ανεξέλεγκτη παραμονή και διακίνηση αλλοδαπών, οι οποίοι πρέπει να υπόκεινται σε ιδιαίτερο καθεστώς ελέγχου αφενός ως προς τη δυνατότητα παραμονής στο ελληνικό έδαφος και αφετέρου ως προς την επίδειξη της προσήκουσας συμπεριφοράς εντός της ελληνικής κοινωνίας.*»⁹³ Κατά το ίδιο, εξάλλου, η παράνομη παραμονή του μετανάστη δεν συμβιβάζεται σε καμία περίπτωση με τους όρους κοινωνικής συμβίωσης⁹⁴.

Η ελληνική ποινική νομοθεσία φέρνει τα άτομα αυτά συχνά αντιμέτωπα με βαριές ποινές φυλάκισης, δίχως να τους παρέχεται το δικαίωμα της αναστολής, συνοδευόμενης μάλιστα και με υψηλά χρηματικά πρόστιμα.

Ειδικότερα, ο νόμος 3386/2005 προβλέπει φυλάκιση με ελάχιστη διάρκεια τους 3 μήνες και μέγιστη τα 5 χρόνια εφόσον έχουμε πλημμέλημα, ενώ το χρηματικό πρόστιμο προσδιορίζεται στα 1.500 ευρώ.

Το άρθρο 83 του ν. 3386/2005 αναφέρει χαρακτηριστικά τα εξής:

«Ο υπήκοος τρίτης χώρας, που εξέρχεται ή επιχειρεί να εξέλθει από το ελληνικό έδαφος ή εισέρχεται ή επιχειρεί να εισέλθει σε αυτό χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών και χρηματική ποινή τουλάχιστον χιλίων πεντακοσίων (1.500) ευρώ. Θεωρείται επιβαρυντική περίπτωση και επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών και χρηματική ποινή τουλάχιστον τριών χιλιάδων (3.000) ευρώ, αν αυτός που επιχειρεί να αναχωρήσει λαθραίως καταζητείται από τις δικαστικές ή αστυνομικές αρχές ή υπέχει φορολογικές ή πάσης φύσεως άλλες υποχρεώσεις προς το Δημόσιο ή είναι υπότροπος.»

Επομένως, εξετάζοντας το πλαίσιο ποινής της παράνομης εισόδου αντιλαμβανόμαστε πως το αδίκημα αυτό- γιατί έτσι αντιμετωπίζεται από την ελληνική έννομη τάξη- αγγίζει τα ανώτατα όρια ποινής, σκιαγραφώντας με έμφαση την πρόθεση της ελληνικής πολιτείας για παραδειγματισμό των υπολοίπων μέσω της αποτροπής από τέτοιες πράξεις.

iii. Άλλες περιπτώσεις τιμώρησης κατά το ελληνικό δίκαιο

Ακόμα, η ποινική αντιμετώπιση των παράνομων μεταναστών διαφαίνεται στο ελληνικό δίκαιο από την επιβολή ποινών σε υπαλλήλους σε δημόσιες υπηρεσίες που εξυπηρετούν αυτά τα άτομα που δεν διαθέτουν τα απαραίτητα χαρτιά που απαιτεί ο νόμος.

Σύμφωνα με το άρθρο 26 του νόμου του 2014 (άρθρο 21 του Ν. 5038/2023) περί υποχρεώσεων υπηρεσιών και υπαλλήλων:

---

⁹³ Βλ. ΑΠ 1161/2006 ΠΧ 2007.426

«Οι δημόσιες υπηρεσίες, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, οι οργανισμοί και επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας και οι οργανισμοί κοινωνικής ασφάλισης υποχρεούνται να μην παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε πολίτες τρίτης χώρας, οι οποίοι δεν έχουν διαβατήριο ή άλλο ταξιδιωτικό έγγραφο που αναγνωρίζεται από διεθνείς συμβάσεις και θεώρηση εισόδου ή άδεια διαμονής και γενικά δεν αποδεικνύουν ότι έχουν εισέλθει και διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα.»

Στο άρθρο 27 του Ν. 4251/2014 (άρθρο 22 του νέου νόμου), επίσης, περί υποχρεώσεων συμβολαιογράφων ρυθμίζεται ότι:

«Κατά την κατάρτιση συμβολαιογραφικών πράξεων, στις οποίες συμβαλλόμενοι ή συμμετέχοντες καθ' οιονδήποτε τρόπο είναι πολίτες τρίτων χωρών, που παρίστανται αυτοπροσώπως ή δηλώνουν κατοικία ή διαμονή στην ημεδαπή, οι συμβολαιογράφοι υποχρεούνται να διαπιστώνουν ότι αυτοί έχουν θεώρηση εισόδου ή άδεια διαμονής ή βεβαίωση της παραγράφου 7 του άρθρου 8 και της παραγράφου 6 του άρθρου 9 και να προβούν σε σχετική μνεία στην πράξη τους.»

Ενώ στο άρθρο 28 του Ν. 4251/2014 (άρθρο 23 του νέου νόμου) προβλέπεται η απαγόρευση της απασχόλησης παράνομων μεταναστών από εργοδότες και πιο συγκεκριμένα ορίζεται πως:

«Δεν επιτρέπεται η πρόσληψη και η απασχόληση πολιτών τρίτων χωρών που δεν πληρούν ή δεν πληρούν πλέον τις προϋποθέσεις νόμιμης διαμονής στην Ελλάδα.»⁹⁵

Τέλος, στην τέταρτη παράγραφο του ίδιου άρθρου ορίζεται πως:

«Στους εργοδότες που παραβιάζουν τις διατάξεις της παραγράφου 2 του άρθρου, πέραν των άλλων κυρώσεων που προβλέπονται από τη νομοθεσία, θα επιβάλλεται πρόστιμο 1.500 ευρώ για κάθε νόμιμα διαμένοντα αλλά παράνομα απασχολούμενο αλλοδαπό.»⁹⁶

Εκτός αυτού, στο άρθρο 29 (άρθρο 24 του πρoσφάτως ψηφισθέντος νόμου) περί υποχρεώσεων ιδιωτών υπαλλήλων ρυθμίζεται ότι:

«Απαγορεύεται η εκμίσθωση ακινήτων σε πολίτη τρίτης χώρας που δεν έχει διαβατήριο ή άλλο ταξιδιωτικό έγγραφο που αναγνωρίζεται από διεθνείς συμβάσεις και ισχυρή θεώρηση εισόδου ή άδεια διαμονής. Στα πρόσωπα που παραβιάζουν την διάταξη, πέραν άλλων κυρώσεων που προβλέπονται από τη νομοθεσία, επιβάλλεται, με απόφαση του Γενικού Γραμματέα Αποκεντρωμένης Διοίκησης, χρηματικό πρόστιμο χιλίων πεντακοσίων (1.500) ευρώ έως τρεις χιλιάδες (3.000) ευρώ.»

Στο πεδίο της υποβοήθησης η παράγραφος 5 του ίδιου άρθρου (παρ. 4 στον νέο νόμο) ορίζει ότι:

---

⁹⁵ Σημαντικό είναι να επισημανθεί πως στο παρελθόν η παροχή εργασίας από μετανάστη αποτελούσε ποινικό αδίκημα που ρυθμιζόταν στο άρθρο 87 παρ. 6 του ν.3386/2005, το οποίο στη συνέχεια καταργήθηκε με τον ν. 4251/2014 που, όμως, διατήρησε αυτούσια την υπόλοιπη διάταξη περί ευθύνης των εργοδοτών στο άρθρο 28 του νέου νόμου. Εξίσου σπουδαία παρατήρηση αποτελεί το γεγονός πως την περίοδο ισχύος του άρθρου 87 του παλιού νόμου το αδίκημα αυτό τιμωρούνταν με ποινή πιο ήπιας μορφής από αυτή που προβλέπεται για την παράνομη είσοδο, και πιο συγκεκριμένα, στο δράστη επιβύλλονταν φυλάκιση δέκα ημερών έως πέντε ετών, εν αντιθέσει με την φυλάκιση τριών μηνών έως πέντε ετών, και επιπλέον ποινή χρηματική το ελάχιστο 1.500 € που προβλέπεται για τη μη νόμιμη είσοδο στη χώρα.

⁹⁶ Συνάγεται, έτσι, το συμπέρασμα πως ο εκάστοτε εργοδότης που απασχολεί παράτυπους μετανάστες υπέχει αστική και διοικητική ευθύνη μόνο, και όχι ποινική. Εξάιρεση, όμως, αποτελεί η παράγραφος 5 στο άρθρο 28 που αφορά το πλημμέλημα της απασχόλησης με σκοπό την προαγωγή των μεταναστών σε πορνεία, και η οποία τιμωρείται ως κακούργημα αν αφορά ανήλικο.

«Όποιος διευκολύνει την είσοδο στο ελληνικό έδαφος ή την έξοδο από αυτό πολίτη τρίτης χώρας, χωρίς να υποβληθεί στον έλεγχο που προβλέπεται στο άρθρο 5, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή τουλάχιστον είκοσι χιλιάδων (20.000) ευρώ. Αν ο ανωτέρω ενήργησε εκ κερδοσκοπίας ή κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια ή το έγκλημα τελείται από δύο (2) ή περισσότερους από κοινού, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών και χρηματική ποινή τουλάχιστον πενήντα χιλιάδων (50.000) ευρώ.»

ενώ η παράγραφος 6 (παρ. 5 στον νέο νόμο) αναφέρει χαρακτηριστικά:

«Όποιος διευκολύνει την παράνομη διαμονή πολίτη τρίτης χώρας ή δυσχεραίνει τις έρευνες των αστυνομικών αρχών για εντοπισμό, σύλληψη και απέλασή του, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους και με χρηματική ποινή τουλάχιστον πέντε χιλιάδων (5.000) ευρώ. Αν ο ανωτέρω ενήργησε εκ κερδοσκοπίας, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον δύο (2) ετών και χρηματική ποινή τουλάχιστον δέκα χιλιάδων (10.000) ευρώ. Με τις ανωτέρω ποινές τιμωρείται και όποιος προσκαλεί πρόσωπα με «Επιχειρηματική Πρόσκληση» στην Ελληνική Επικράτεια, σύμφωνα με όσα ορίζονται στο άρθρο 5, με σκοπό την παραβίαση της μεταναστευτικής νομοθεσίας και των κείμενων ευρωπαϊκών διατάξεων του κεκτημένου Σένγκεν που αφορούν στην είσοδο και διαμονή πολιτών τρίτων χωρών.»

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι οποιαδήποτε προσπάθεια συγκάλυψης ή προστασίας, με πρόθεση μη εντοπισμού από τις αρχές ή αποκλειστικά και μόνο λόγω του αισθήματος συμπόνοιας και κατανόησης, τιμωρείται ποινικά, επειδή οδηγεί στην απόκρυψη της ταυτότητας ίσως και εν δυνάμει επικίνδυνων ανθρώπων για την ελληνική δημόσια τάξη.

Τέλος στην παράγραφο 7 (παρ. 6 του Ν. 5038/2023) προβλέπεται ότι:

«Όποιος παράνομα κατέχει ή χρησιμοποιεί γνήσιο διαβατήριο ή άλλο ταξιδιωτικό έγγραφο άλλου προσώπου, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι (6) μηνών και με χρηματική ποινή τουλάχιστον τριών χιλιάδων (3.000) ευρώ.

Με την ίδια ποινή τιμωρείται και όποιος παρακρατεί διαβατήριο ή άλλο ταξιδιωτικό έγγραφο άλλου προσώπου ή αρνείται να παραδώσει τούτο στην αρμόδια υπηρεσία. Με την ίδια, επίσης, ποινή τιμωρείται όποιος κατέχει ή χρησιμοποιεί πλαστό διαβατήριο ή άλλο ταξιδιωτικό έγγραφο.»

3.3. Η υιοθέτηση της ίδιας νοοτροπίας μεταξύ Ελλάδας και ΕΕ

Η ελληνική πολιτεία και η νομοθετική και δικαστική της εξουσία φαίνεται πως επιχειρούν να ποινικοποιούν όχι μόνο την πράξη των μεταναστών να εισέρχονται παράνομα και να διαμένουν στη χώρα, αλλά αντίστοιχα όπως και στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, φέρνει ενώπιον των ποινικών δικαστηρίων και τους αλληλέγγυους ή αυτούς που με οποιονδήποτε τρόπο διευκολύνουν την παράνομη μετανάστευση πολιτών τρίτων χωρών.

Καταλήγουμε, άρα, στο συμπέρασμα πως το πνεύμα του ελληνικού δικαίου στο ζήτημα αυτό συμβαδίζει με τις επιταγές και τις κατευθύνσεις του ευρωπαϊκού δικαίου. Τα ευρωπαϊκά κράτη συμπεριλαμβανόμενης και της Ελλάδας μέσα από σειρά συσκέψεων, συνεδριάσεων των θεσμικών οργάνων της Ένωσης, όπως για παράδειγμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, έχουν αποφασίσει να χαράξουν μια κοινή πορεία για το κοινό καλό των κρατών

μελών, για την προστασία της ασφάλειας των πολιτών και της εδαφικής τους ακεραιότητας⁹⁷, προκρίνοντας ως μόνο αποτελεσματικό μέτρο για τον περιορισμό αλλά ακόμα και την εξάλειψη του φαινομένου της παράτυπης μετανάστευσης, την υιοθέτηση κυρώσεων βασισμένων στο ποινικό δίκαιο, αναλογιζόμενα πως οποιαδήποτε άλλη προσπάθεια στο όλο εγχείρημα δεν απέφερε απτά αποτελέσματα και οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν στο παρελθόν απλά βρέθηκαν στο κενό.

---

⁹⁷ Waever O. et al, Identity, migration and the new security agenda in Europe. Pinter Publishers, 1993

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ: ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Γ1. Η ανάγκη αναθεώρησης

1.1. Το πρόβλημα

Όπως τέθηκε εκτενώς και πιο πάνω, η δαιμονοποίηση του προσώπου των μεταναστών οδηγεί σε ζοφερές συνέπειες για τη ζωή των ιδίων και δεν αντικατοπτρίζει την προσπάθεια που συντελείται σε διεθνές επίπεδο αναφορικά με την προαγωγή και διαφύλαξη των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Αυτό που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως η ελληνική, ευρωπαϊκή αλλά και διεθνής διάσταση του προβλήματος είναι το γεγονός πως η υιοθέτηση μιας νοοτροπίας αντιμετώπισης του φαινομένου της παράνομης μετανάστευσης βασισμένης στις κυρώσεις του ποινικού δικαίου φαίνεται πως κρίνεται δυσανάλογα αυστηρή και αυτό διότι δεν πληροί την αρχή της αναλογικότητας, αφού τελεί σε αναντιστοιχία με την ενέργεια που τελέστηκε ή επιχειρήθηκε να τελεστεί, με την παράνομη, δηλαδή, είσοδο ή παραμονή του μετανάστη ή την υποβοήθησή του.

1.2. Η λύση

Η μόνη ορθή λύση που προκρίνεται στην περίπτωση αυτή για να επιτευχθεί η συμμόρφωση με τις επιταγές της διεθνούς κοινότητας περί διαφύλαξης και προαγωγής των βασικών δικαιωμάτων των ατόμων αυτών, δεν είναι άλλη από την αναθεώρηση του ισχύοντος μεταναστευτικού καθεστώτος και τη τροποποίηση των ποινικών διατάξεων με τρόπο ώστε να ακολουθηθεί η κατεύθυνση της αποποινικοποίησης.

Έτσι, θα ήταν εφικτό να προσεγγίσουμε ένα πιο ευέλικτο σύστημα αποτροπής του κοινωνικού αυτού προβλήματος, χωρίς όμως ταυτόχρονα να θίγεται η υπόληψη αυτών των ατόμων. Η αυστηρότητα αυτή θα μπορούσε να παγιωθεί μόνο για άλλες σχετιζόμενες με το φαινόμενο αυτό συμπεριφορές που θέτουν σε κίνδυνο έννομα αγαθά, γι' αυτό και θα πρέπει ορθώς να αποδοκιμάζονται από ένα κράτος δικαίου. Αυτό, δηλαδή, που θα πρέπει να εξεταστεί και να αναθεωρηθεί είναι το ευρύ πεδίο εφαρμογής του ποινικού δικαίου που παρατηρείται στην πράξη σε όλα τα ζητήματα που περικλείει η έννοια της παράνομης μετανάστευσης, καθώς κρίνεται σκόπιμη η διατήρηση αυτού του αυστηρού πλαισίου κυρώσεων μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις.

Και πάλι όμως δεν θα πρέπει να λησμονείται πως οποιαδήποτε τέτοια επίπληξη είναι δέον να τελεί σε αρμονία με τις διεθνείς υποχρεώσεις που απορρέουν από τις γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου.

1.3. Τα κρίσιμα στοιχεία της κύρωσης

Με άλλα λόγια, τρία στοιχεία είναι εν προκειμένω απαραίτητα για να θεωρηθεί ότι μία ποινική κύρωση δεν είναι παράνομη και αυτά δεν είναι άλλα από:

- ✓ την αναλογικότητα, η οποία ενέχει τις έννοιες της καταλληλότητας, της αναγκαιότητας και της αναλογίας εν στενή εννοία,
- ✓ τη συνέπεια με το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και
- ✓ τη δίκαιη αντιμετώπιση των πραγμάτων.

1.4. Ο ρόλος της αρχής της αναλογίας

Η αρχή, ωστόσο, που διαδραματίζει εξέχοντα ρόλο γενικά σε μια έννομη τάξη έτσι ώστε να είναι επιτυχής η διάκριση μεταξύ μιας ορθής ή λανθασμένης νομοθετικής επιλογής είναι η αρχή της αναλογίας που έχει ήδη αναφερθεί αρκετά στην παρούσα εργασία. Και τούτο διότι δεν φαίνεται να τηρείται σε όλες τις ποινικές διατάξεις για την παράνομη μετανάστευση.

Έτσι, είναι απαραίτητο να γίνει μια συνοπτική αναφορά σε αυτή την θεμελιώδη αρχή που λειτουργεί ως όπλο απέναντι στην κρατική και, ιδίως, νομοθετική εξουσία. Βάσει της λογικής αυτής, οποιοδήποτε μέτρο λαμβάνεται για την πάταξη των παράτυπων μεταναστών και των ανθρώπων που υποβοηθούν το έργο αυτών, προκειμένου να θεωρείται συνταγματικά επιτρεπτό και κοινωνικά αποδεκτό, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αποτελεί το πλέον κατάλληλο και πρόσφορο μέσο για την επίτευξη του στόχου, ενώ ακόμα θα πρέπει να είναι και το πλέον αναγκαίο με την έννοια της μη ύπαρξης άλλου ηπιότερου μέτρου. Τέλος, απαιτείται να συμβαδίζει η ποινή αυτή που προβλέπεται και επιβάλλεται με τη βαρύτητα της πράξεως και τον απώτερο σκοπό τον οποίο επιδιώκει η πολιτεία, να είναι, δηλαδή, ανάλογο το μέτρο με τη στενή έννοια του όρου.

1.5. Η πραγματικότητα

Η πολιτική που έχει υιοθετηθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο δεν φαίνεται να συμβαδίζει απολύτως με την παραπάνω θεμελιώδη αρχή της αναλογικότητας, αφού η ΕΕ έχει προτιμήσει μια κατεύθυνση λιγότερο επιεική με τη χρησιμοποίηση ως ισχυρού όπλου ενός αυστηρού κλάδου του δικαίου, του ποινικού δικαίου και πάνω στον οποίο θεμελίωσαν όλα τα κράτη μέλη τη μεταναστευτική πολιτική τους επηρεαζόμενα άμεσα από τις επιλογές και προस्ताγές του ευρωπαϊού νομοθέτη.

Ο τελευταίος νομοθέτησε με γνώμονα τη λογική της επιβολής επαχθών μέτρων τόσο στο ουσιαστικό όσο και στο δικονομικό πεδίο, αφού συσχέτισε σε μεγάλο βαθμό την υποβοήθηση της παράνομης μετανάστευσης με βαριά εγκλήματα, όπως η εμπορία ανθρώπων και η οικονομική εκμετάλλευση της γενετήσιας ελευθερίας τους. Γι' αυτό το λόγο και η παράνομη μεταφορών αλλοδαπών αντιμετωπίζεται από την Ένωση σαν έγκλημα που λαμβάνει χώρα ως επί το πλείστον στο πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος.

Η επιθυμία αυτή των ευρωπαϊκών κρατών να αντιμετωπιστεί έγκαιρα και αποτελεσματικά η παράτυπη μετανάστευση θα λέγαμε πως στα νομοθετικά κείμενα συντελέστηκε με έναν πρόχειρο και αποσπασματικό τρόπο, πράγμα το οποίο έγινε αντιληπτό και στην ελληνική νομοθεσία.

Για να γίνουμε πιο σαφής, στον Ελληνικό Κώδικα Μετανάστευσης διαπιστώνεται σειρά αλλαγών στις υπό κρίση διατάξεις που δεν μαρτυρά κάτι άλλο πέρα από την αδυναμία του εγχώριου νομικού συστήματος να αντιμετωπίσει τις σύγχρονες εξελίξεις και να εναρμονιστεί επιτυχώς με το χαοτικό πλαίσιο που έχει διαμορφωθεί σε ενωσιακό επίπεδο με τους συνεχείς Κανονισμούς και Οδηγίες. Η πολυνομία στη χώρα μας αποτυπώνεται σε πολλές διατάξεις σχετικές με την παράνομη μετανάστευση⁹⁸.

1.6. Η διαφορετική προσέγγιση

Εξετάζοντας στο στάδιο αυτό την προχειρότητα που αναφέρθηκε λόγω των αλληπάλληλων νομοθετικών αλλαγών στο πεδίο της παράνομης μετανάστευσης, στο επιχείρημα αυτό της αλλαγής στάσης συνηγορεί και το γεγονός της ύπαρξης αντίθεσης μεταξύ της βαρύτητας του βασικού εγκλήματος της παράνομης εισόδου και του αδικήματος της υποβοήθησης, της συμμετοχικής, δηλαδή, δράσης.

Ενώ ο δράστης που επιχειρεί την παράνομη είσοδο στη χώρα τιμωρείται ηπιότερα, καθώς η πράξη του λογίζεται ως πλημμέλημα, από την άλλη μεριά, ο δράστης που συνδράμει- συμμετέχει στην πράξη αυτή, τιμωρείται βαρύτερα, επειδή η υποβοήθηση στο ελληνικό δίκαιο καθιερώθηκε ως κακούργημα.

Για πολλούς αποτελεί μεγάλο ερώτημα η αιτιολόγηση του αυξημένου αυτού αδικού στην οποία υπάγεται ο υποβοηθών. Η εν λόγω ρύθμιση έχει προκαλέσει σε εγχώριο επίπεδο πλήθος αρνητικών αντιδράσεων, αφού σύμφωνα με τους αντιπάλους της ρύθμισης, πάσχει η διάταξη από αντισυνταγματικότητα, καθότι δεν είναι δυνατόν να υφίσταται βαρύτερη επίπληξη και αποδοκιμασία από την έννομη τάξη ο συμμετοχός σε σχέση με τον αυτουργό. Μάλιστα, προβληματίζει ακόμα παραπέρα το γεγονός πως ορισμένες από τις μορφές που περιλαμβάνει η έννοια της υποβοήθησης κατά την παρ. 1 του άρθρου 30, δεν αποτελούν γνήσιες περιπτώσεις συμμετοχής με τη στενή έννοια του όρου. Λόγος σχετικός στο κομμάτι αυτό γίνεται, ιδίως, για την ποινικοποίηση της πράξεως παροχής καταλύματος με σκοπό την απόκρυψη του μετανάστη.⁹⁹

1.7. Ο δικαιολογητικός λόγος

Πάντως, προς αντίκρουση των παραπάνω ισχυρισμών είναι δέον να επισημανθεί πως δεν είναι η πρώτη φορά που παρατηρείται η πρακτική της αναγωγής της συμμετοχής κάποιου σε αυτοτελές έγκλημα¹⁰⁰ αλλά ούτε και η πρακτική της βαρύτερης ποινικής μεταχείρισης αυτού έναντι του

⁹⁸ Για παράδειγμα, η παράνομη μεταφορά αλλοδαπών και η ευθύνη των μεταφορέων προβλέφθηκε για πρώτη φορά με το άρθρο 33 του ν. 1975/1991, το οποίο καταργήθηκε με το άρθρο 55 του ν. 2910/2001 που και αυτό έπαυσε να ισχύει λόγω της αντικατάστασης του με το άρθρο 88 του ν. 3386/2005, το οποίο τροποποιήθηκε με το άρθρο 30 του ν. 4251/2014.

⁹⁹ Αυτό εξηγείται από το ότι κατά την κρατούσα γνώμη έχουμε τη μη τιμωρητή ύστερη πράξη της τελείωσης του εγκλήματος της παράνομης εισόδου και σε κάθε περίπτωση ξεχωρίζει από τις πράξεις της παρ. 6 του άρθρου 29 περί διευκόλυνσης διαμονής των μεταναστών.

¹⁰⁰ Συμπληρωματικά, αξίζει να προσθέσουμε πως δεν είναι καθόλου σπάνιο το ενδεχόμενο να ανάγεται μια συμμετοχική δράση σε αυτοτελές έγκλημα αλλά να μην επαυξάνεται η απαξία της πράξης και η ποινή που ενδεχομένως επισύρει αυτή. Ο δικαιολογητικός λόγος της πρακτικής είναι η βούληση του νομοθέτη για αποδέσμευση της ευθύνης του συμμετοχού και συνεπώς την τιμώρηση του, ασχέτως της ευθύνης ή όχι του αυτουργού, με το σκεπτικό της σπουδαιότητας του εννόμου αγαθού που επιχειρείται να προστατευθεί.

αυτουργού. Και μάλιστα το αυτό έχει συμβεί ξανά στο ίδιο νομοθέτημα, στον Κώδικα Μετανάστευσης, για ζητήματα άλλα, όπως η διακίνηση ναρκωτικών ¹⁰¹ ή για την απόδραση κρατουμένου ¹⁰². Γι' αυτό, συνάγουμε το συμπέρασμα πως η επαύξηση της ευθύνης του συμμετόχου αντανακλά θα λέγαμε καλύτερα την προσπάθεια μιας διευρυμένης διαφύλαξης του εκάστοτε εννόμου αγαθού και δεν αφορά την προστασία διαφορετικού.

Βάσει των ανωτέρω, θα ήταν ορθό να υποστηριχθεί ως δικαιολογητικός λόγος ύπαρξης της διαφοράς αυτής στην επιβολή των ποινών μεταξύ των δύο εγκλημάτων, το αναμφισβήτητο γεγονός πως ο συμμετοχος κατά ένα τρόπο, θέλοντας και μη, συμβάλλει στη διαίονιση μιας παρανομίας, αγνοώντας τις αρχές και παραπλανώντας αυτές, αφού εξασφαλίζει πως αυτός που εισήλθε παράνομα στη χώρα θα συνεχίσει τη διαμονή του στο εσωτερικό αυτής, αποφεύγοντας τυχόν ελέγχους ¹⁰³ που θα του επιβάλλονταν αν δεν βρισκόταν υπό αυτό το καθεστώς προστασίας. Έτσι, εδώ βλέπουμε να υπάρχει κατά μία έννοια μια περίπτωση διαρκούς εγκλήματος που εξ αυτού ακριβώς του λόγου ενέχει μια μεγαλύτερη απαξία από την πράξη αυτού που απλώς εισήλθε στη χώρα.

Πάντως, διευκόλυνση διαμονής, όπως αναφέραμε και πιο πάνω στις μορφές υποβοήθησης, μπορεί να είναι και η εκμίσθωση ακινήτου στον αλλοδαπό, για το οποίο θέμα έχει αναπτυχθεί και σχετική νομολογία. Σύμφωνα, με την υπ' αριθμ. ΑΠ 1338/2016 απόφαση η εκμίσθωση χώρου για διάστημα εξαμήνου χαρακτηρίστηκε ως μορφή διευκόλυνσης της διαμονής παράνομου μετανάστη με τιμωρούμενη ποινή βάσει της παρ. 6 του άρθρου 87 του Ν. 3386/2005. ¹⁰⁴

Επανερχόμενοι στο ζήτημα της εξασφάλισης καταλύματος για τη διευκόλυνση διαμονής στη χώρα, η οποία αντιμετωπίζεται από μόνη της σαν μια ξεχωριστή και ιδιάζουσα περίπτωση διευκόλυνσης από τον Έλληνα νομοθέτη με την αυστηρότερη τιμώρηση της, δεν φαίνεται στο κομμάτι αυτό να βρίσκει πρακτική εφαρμογή η δικαιολογία εναρμόνισης με την ευρωπαϊκή νομοθεσία, δικαιολογία στην οποία ανατρέχουμε συχνά και στην παρούσα εργασία, καθώς κάτι τέτοιο, δηλαδή, η λύση της επιμέρους πράξης, δεν υιοθετήθηκε σε ενωσιακό επίπεδο.

Αυτό μπορούμε να υποστηρίξουμε πως συμβαίνει διότι πρωταρχικό μέλημα του ενωσιακού νομοθέτη ήταν στην αρχή η ποινικοποίηση δύο κατηγοριών: του μεταφορέα και αυτού που βοηθάει στη διαμονή για κερδοσκοπικούς λόγους. Προτεραιότητα, με άλλα λόγια, για την Ένωση ήταν η πάταξη δύο μορφών εγκληματικών οργανώσεων: των κυκλωμάτων που μεριμνούν για την είσοδο παράνομων μεταναστών και τη μετέπειτα διασυνοριακή μεταφορά τους και, από την άλλη, των κυκλωμάτων που οργανώνουν την πορεία του μετανάστη μετά την είσοδο του σε μια χώρα και τη στήριξη με οποιονδήποτε τρόπο για όσο χρονικό διάστημα αυτός παραμένει εντός αυτής της χώρας.

---

¹⁰¹ άρθρ. 20 και 22 παρ.1 περ. ε' και στ' Ν 4139/2013

¹⁰² άρθρ. 173 παρ. 1 και παρ. 2 ΠΚ

¹⁰³ Richey, op. cit.; E. Guild and S. Carrera (2013), "EU Borders and Their Controls: Preventing unwanted movement of people in Europe?", CEPS Essay No. 6, CEPS, Brussels, November

¹⁰⁴ Βλ. σχετική νομολογία η υπ' αριθμ. 1281/2007 ΑΠ απόφαση

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπερασματικά, η παράνομη μετανάστευση καθώς και το θέμα της ποινικοποίησής της απασχολεί όχι μόνο τη χώρα μας, αλλά και την πλειοψηφία των εννόμων τάξεων των ανεπτυγμένων χωρών της Δύσης. Το δεδομένο αυτό προκύπτει εμφανώς από τις νομοθετικές επιλογές και αλλαγές που έχουν συντελεστεί τα τελευταία χρόνια και στο οποίο έχει συμβάλει καθοριστικά η παραγωγή διάφορων νομοθετικών κειμένων ενωσιακής προέλευσης ως προς την κατεύθυνση που θα ακολουθηθεί εντός της ΕΕ.

Παρά το γεγονός της ευρείας αποδοχής της αναγκαιότητας διαφύλαξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η ΕΕ εξακολουθεί να τηρεί μια σκληρή στάση απέναντι στους παράνομους μετανάστες με αυστηρούς ελέγχους και μέτρα ποινικής καταστολής. Πάντως, απόδειξη αποτελεί και το γεγονός πως στη χώρα μας, μολοντί την πρόσφατη ψήφιση νέου Κώδικα Μετανάστευσης, φαίνεται πως ο νομοθέτης επιμένει στην ίδια λογική, καθώς δε συντελέστηκε καμία μεταβολή στο πεδίο που εξετάζουμε.

Ακόμα, θα πρέπει να επισημανθεί πως, ενώ υποστηρίζεται πως η ποινική καταστολή στοχεύει στην καταπολέμηση των διεθνών εγκληματικών οργανώσεων που σχετίζονται με την παράνομη διακίνηση μεταναστών και την εμπορία ανθρώπων, δεν φαίνεται τουλάχιστον προς το παρόν η σύνδεση αυτή μεταξύ της ευρωπαϊκής και ελληνικής νομοθεσίας με το οργανωμένο και μόνο έγκλημα. Στον ευρωπαϊκό, ιδίως, χώρο η ισχύουσα νομοθεσία φαίνεται να συνδέεται με την επιδίωξη μιας αποτελεσματικής μεταναστευτικής πολιτικής που θα περιορίσει δραστικώς τα μεταναστευτικά κύματα.

Τα τυχόν δραστικά μέτρα που έχουν κατά καιρούς ληφθεί για την αντιμετώπιση του φαινομένου της παράνομης μετανάστευσης δεν έχουν αποδώσει καρπούς. Παρά την ύπαρξη αυστηρών αποτρεπτικών μέτρων, το οργανωμένο έγκλημα δεν εξαλείφεται, οι ανθρώπινες απώλειες αυξάνονται και οι αντιδράσεις περί καταπάτησης των δικαιωμάτων διογκώνονται.

Για όλους αυτούς τους λόγους, τόσο ο Έλληνας όσο και ο Ευρωπαίος νομοθέτης έχουν χρέος να δράσουν πέραν των στενών ορίων του ποινικού δικαίου και να αναλογιστούν τις θετικές συνέπειες που θα συνεπαγόταν η τυχόν αποποινικοποίηση κάποιων μορφών τουλάχιστον της παράνομης μετανάστευσης, όπως είναι η παράνομη είσοδος και έξοδος από τη χώρα και η σύνδεση τους με άλλα πεδία του δικαίου, όπως η εγκαθίδρυση αυτών ως διοικητικών παραβάσεων, απεμπολώντας με αυτό τον τρόπο το χαρακτήρα του αδικήματος και υιοθετώντας «διορθωτικά» μέτρα που προάγουν, παραδείγματος χάριν, την επαναπροώθηση των μεταναστών στη χώρα προέλευσης τους.

Αντίστοιχα, στο πεδίο της υποβοήθησης των παράνομων μεταναστών θα πρέπει να υιοθετηθεί μια πιο επιεικής λύση με τη διέξοδο στο διοικητικό ίσως δίκαιο, καθώς το ποινικό δίκαιο δεν φαίνεται να έχει λειτουργήσει αποτρεπτικά ούτε σε αυτή την κατηγορία προσώπων. Η ποινική καταστολή εδώ δεν έχει αντιμετωπίσει επιτυχώς τα ζητήματα δημόσιας τάξεως και ασφάλειας, καθώς έχει επιφέρει τα αντίθετα αποτελέσματα. Έχουν, με άλλα λόγια, αυξηθεί τόσο τα φαινόμενα εργασιακής εκμετάλλευσης των αλλοδαπών από τους εργοδότες, όσο και οι πιθανότητες εμπλοκής των τελευταίων σε αξιόποινες πράξεις προκειμένου να εξασφαλίσουν τα προς το ζην.

Από την άλλη, είναι αυτονόητο πως στο πεδίο των διακινήτων, η αντιμετώπιση τους θα πρέπει να εξακολουθήσει να γίνεται υπό το πρίσμα του ποινικού δικαίου, όμως αυτό που επιβάλλεται να αλλάξει είναι η πρόβλεψη αυστηρών ποινών ανάλογων πάντα με την απαξία της εκάστοτε πράξης. Για παράδειγμα, δεν συμβαδίζει με την αρχή της αναλογικότητας η ίδια τιμώρηση της προσφοράς καταλύματος εφόσον δεν αποσκοπεί στο κέρδος με τη μεταφορά και προώθηση αλλοδαπών από ένα τόπο σε έναν άλλο.

Επομένως, αυτό που φαίνεται να προβληματίζει τις σύγχρονες κοινωνίες αφορά κυρίως την έκταση του πεδίου εφαρμογής του ποινικού δικαίου στα ζητήματα αυτά που προκύπτουν από την παράνομη μετανάστευση. Όμως, οφείλουμε να αναλογιστούμε σοβαρά πως η πρόταξη αυτού του κλάδου δικαίου για την πάταξη του υπό εξέταση φαινομένου είναι και λάθος απάντηση αλλά και δικαιολογία από την πλευρά της νομοθετικής λειτουργίας που μαρτυρά σθεναρά την ανεπάρκεια του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου αλλά και τη συνεπαγόμενη αδυναμία άσκησης σωστής κοινωνικής πολιτικής από τα κράτη ¹⁰⁵.

---

¹⁰⁵ Βλ. Χατζηνικολάου Ν., ΠοινΔικ 2008, σελ 224

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. Ελληνική

- Αποστολίδου Α. «Ποινική ευθύνη του αλλοδαπού για την παράνομη είσοδό του στην επικράτεια» σε «Αλλοδαποί στην Ελλάδα: Ένταξη ή περιθωριοποίηση;», επιμ. Α. Συκιάτου, σελ. 223 επομ.
- Βαγενά –Παλαιολόγου Ε. «Τριάντα χρόνια νομοθετικής διαδρομής του μεταναστευτικού ζητήματος στην Ελλάδα (1980-2010)», σε ΕπιθΜετανΔικ 3/2010 τευχ. Σεπτέμβριος – Δεκέμβριος, σελ. 239 επομ.
- Βαθιώτης Κ., «Ιστορική εξέλιξη του νόμου περί αλλοδαπών: Μια εξέλιξη χωρίς εξέλιξη;»
- Βρέλλης Σ., «Δίκαιο Αλλοδαπών- Τα αλλοδαπά φυσικά πρόσωπα», 2^η εκδ, 2003
- Βρέλλης Σ., «Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο», 3^η εκδ, 2008
- Δημητριάδη Α., «Διέλευση και μετανάστευση στην Ελλάδα: η περίπτωση των Αφγανών, Πακιστανών και Μπανγκλαντεσιανών», 2013
- Καϊάφα – Γκμπάντι Μ., «Ο νέος Κώδικας Μετανάστευσης και οι διακεκριμένες μορφές υποβοήθησης της παράνομης μετανάστευσης από “μεταφορείς”: διαιωνίζοντας την αμφισβήτηση της αρχής της αναλογικότητας», ΠοινΔικ 10/2014, σελ. 844 επομ.
- Κακκαλής Π., «Δίκαιο Αλλοδαπών», 3^η εκδ, 2009
- Καραμπέλιας Γ., «Παγκοσμιοποίηση και μετανάστευση: η Ελλάδα ανάμεσα στο μεταναστευτικό και τη δημογραφική κατάρρευση», 2015
- Κοτσαλής Λ./ Τριανταφύλλου Γ. (εκδ. επιμέλεια), «Ανθρώπινα Δικαιώματα και Ποινικό Δίκαιο», 2007
- Κουράκη Ν., «Αλλοδαποί, μεταναστευτική πολιτική και εγκληματικότητα», ΠοινΧρ2003, σελ. 577 επ.
- Κυριαζή Τ., «Εμπορία ανθρώπων, Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», 2010
- Κωστόπουλος Δ., «Ισλαμική τρομοκρατία, μετανάστευση και Ευρωπαϊκή ασφάλεια», 2010
- Μαγκλιβέρας Κ. Δ., «Μετανάστευση και διεθνές δίκαιο: η δράση του ΟΗΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης», 2008
- Μαργαρίτης Λ., Σατλάνης Χ., «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι», 2015, Σελ. 7-21
- Μπέκας Ι., «Η ποινική ευθύνη του μεταφορέα λαθρομεταναστών», σε Συκιάτου Α., (Επιμ.), «Αλλοδαποί στην Ελλάδα: Ένταξη ή περιθωριοποίηση;», 2008, σελ. 265 επ.
- Μπέκας Ι. «Τα εγκλήματα μεταφοράς λαθρομεταναστών» σε «Ποινικές Επιστήμες- Θεωρία και πράξη», Τιμ. τ. για την Α. Ψαρούδα- Μπενάκη, 2008, σελ. 333 επ.,
- Παπαθεοδώρου Θ., «Νομικό καθεστώς αλλοδαπών (ελληνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία)», 2007,
- Παπαχαράλαμπος Χ., «Η ποινική αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης και το ζήτημα της κατοχύρωσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των οικονομικών μεταναστών», ΠοινΔικ2007, σελ. 1434 επ.
- Παπασιώπη- Πασιά Ζ. (επιμέλεια), «Ο νέος νόμος 3386/2005 για τους αλλοδαπούς, Σκέψεις και Προβληματισμοί», 2006

- Παπασιώπη- Πασιά Ζ., «Δίκαιο Καταστάσεως Αλλοδαπών», με τη συνεργασία του Κούρτη Β., 3^η εκδ, 2007
- Παραράς Π., «Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», 2^η εκδ, 2001
- Πουλαράκης Ε./ Ψωμιάδη Ε. «Δίκαιο Αλλοδαπών», 2010,
- Σπυράκος Δ., «Ποινική αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης στον ν. 1975/2001, Ένα παράδειγμα αλόγιστης εγκληματοπολιτικής», σε Κουράκη Ν. (Επιμ.), Αντεγκληματική πολιτική Τόμ. 1, 1994, σελ. 363 επ.,
- Συκιώτου Α., «Ευρωπαϊκή Ένωση- Οργανωμένο Έγκλημα- Παράνομη Διακίνηση Ανθρώπων: Μια ιδιόρρυθμη δυναμική- διαλεκτική σχέση», ΠοινΧρ2008, σελ. 200 επ.,
- Συμεωνίδου – Καστανίδου Ε. «Μετανάστες. Τι σημαίνει η εμπλοκή τους σε ποινικό αδίκημα», ΠοινΔικ 2005, σελ. 979 επομ.
- Συμεωνίδου- Καστανίδου Ε., «Οι πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος», ΠοινΔικ 2004, σελ. 191 επ.,
- Ταμιχτσής Ι. «Το έγκλημα της παράνομης διακίνησης και εκμετάλλευσης ανθρώπων και εκμετάλλευσης ανθρώπων. Μία συνοπτική παρουσίαση του ζητήματος», ΠοινΔικ2008, σελ. 1236 επομ.
- Τσουκαλά Α., «Μετανάστευση & εγκληματικότητα στην Ευρώπη», Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2001
- Φούσκας Θ. «Οι επιπτώσεις της παράτυπης μετανάστευσης στην Ελλάδα του 21ου αιώνα», ΕπιθΜετανΔικ τευχ. 2-3/2014, σελ. 284 επομ.
- Χατζής Ν., «Αλλοδαποί», 2007
- Χατζής Ν., «Αλλοδαποί II», 2009
- Χατζηνικολάου Ν., «Αλλοδαποί», 2009
- Χατζηνικολάου Ν. «Η ποινική καταστολή της παράνομης μετανάστευσης και της εμπορίας ανθρώπων στην ελληνική έννομη τάξη: αναζητώντας την αξιολογική συνοχή της μεταξύ τιμωρητικής όξυνσης και θυματολογικής προσέγγισης», ΠοινΔικ 2008, σελ. 213 επομ.
- Χατζηνικολάου Ν. «Η ποινική καταστολή της παράνομης μετανάστευσης. Δογματική προσέγγιση και βασικά ερμηνευτικά προβλήματα», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη 2009
- Χλέπας Ν./ Σπυράκος Δ., «Ο Ν. 1975/1991 περί αλλοδαπών και το Σύνταγμα», 1992
- Χρυσόγονος Κ., «Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα», 2^η εκδ, 2002
- <https://www.iefimerida.gr/politiki/elliniki-protoboylia-katapolemisi-diakinisis-metanaston>
- «Παράνομη διακίνηση μεταναστών: Εφαρμογή της ευμενέστερης διάταξης του νέου Ποινικού Κώδικα (ΑΠ 1638/2019), <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/paranomi-diakinisi-metanaston-efarmogi-tis-eymenesteris-diataxis-toy-neoy-poinikoy-kodika>

II. Ξενόγλωσση

- Albrecht H. -J., “Criminalization and victimization of Migrants in Germany, Criminalization and Victimization of Migrants in Europe”, 2008, σελ. 118 επ.,
- Muccieli L./ Nevanen S., “Delinquency, victimization and penal treatment of foreigners in France”, in Pallida S., “Criminalization and Victimization of Migrants in Europe”, 2008, σελ. 92 επ.,
- Vermeulen G., “Instrumentalization of Criminal and Migration Law from an EU Perspective”, EJML 2007, σελ. 347 επ.,
- Provera Mark, “The criminalization of irregular migration in European Union”, 11 February 2005 <https://www.ceps.eu/ceps-publications/criminalisation-irregular-migration-european-union/>
- Commissioner for Human Rights, Issue Paper, “Criminalisation of Migration in Europe: Human Rights Implications”, 2010 <https://rm.coe.int/16806da917>
- United Nations Human Rights, Office of the High Commissioner, “The criminalization of irregular migration” <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Migration/GlobalCompactMigration/CriminalisationIrregularImmigration.pdf>

III. Νομοθετικά και λοιπά κείμενα- Νομικές Βάσεις Δεδομένων

- Νόμος 4251/2014 και 5038/2023
- NOMOS https://lawdb.intrasoftnet.com/nomos/nomos_frame.html
- CURIA <https://curia.europa.eu/juris/recherche.jsf?language=el>
- Qualex <https://www.qualex.gr/el-GR>
- e-sakkoulas <https://www.sakkoulas-online.gr/>